

Faizsiz Finansal Okuryazarlık

Araştırma Raporu

TÜRKİYE

FAİZSİZ FİNANSAL

OKURYAZARLIK

ARAŞTIRMA RAPORU

Proje Yöneticisi
Doç.Dr. Yusuf DİNÇ

Araştırmacılar
Elif Şevval HOROZ
Ecem Serah YÜKSEL
Leyla SOYLU
Banu KOCA

Yayın No: 4123

İşletme Ekonomi Dizisi: 1111

FAİZSİZ FİNANSAL OKURYAZARLIK ARAŞTIRMA RAPORU

Doç.Dr. Yusuf DİNÇ

1. Baskı: Ekim 2020

ISBN: 978-605-242-805-4

Tasarım Uygulama: Yağmur Işık

Kapak Tasarım: Yağmur Işık

Baskı ve Cilt: Birlik Fotokopi Baskı Ozalit Gıda San. Tic. Ltd. Şti.

Nispetiye Mah. Birlik Sokak No: 2

Nevin Arıcan Plaza 1. Levent/Beşiktaş/İST.

Tel: (0-212) 269 30 00 (Sertifika No. 20179)

© 2020 Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tamamının ya da herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan çoğaltılması yasaktır.

Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Sertifika No: 16136

Narlıbahçe Sok. No: 11 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 511 54 32 - 519 01 77 Fax: (0212) 513 87 05 - 511 36 50

www.betayayincilik.com

Arif ERSOY ve Sabri ORMAN Hocaların aziz hatıralarına...

Proje Yürütücüsünün Notu

İslami finansal okuryazarlık büyüyen ve gelişen bir konsept ve araştırma alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Birçok ekonomide konu ile ilgili araştırmalar yapılmış ve bulguları raporlanmıştır. İslami finans anlamında bir merkez olma potansiyeli taşıyan Türkiye özelinde araştırmalar bulunsa da henüz bu kapsamda bir inceleme yapılmamıştır. Devamlılığı bulunacak bir araştırmaya olan ihtiyaç hem politika geliştirenler hem finansal kurumlar için önem arz ederken Türkiye’de İslami finansal bir merkez oluşturmak adına ihtiyaçtır. Dahası araştırmacılar için bu alandaki gelişmeleri incelemek sorumluluktur.

Faizsiz bir iktisadi paradigmayı öngören İslami finans öncelikle insanlığın yüksek refahını hedef alan ilkeler tabanı üzerine yerleşmektedir. Bu ilkelerin tamamının insanlığın genel kabulü içinde olduğunu bu ve diğer araştırmalarımız göstermektedir. Ancak faiz konseptinin belli oranda kabul gördüğü ve paradigmayı değiştirmek anlamında asıl meydan okuyucu ilkenin faizin reddi olduğu görülmektedir ki İslami finans ve faizsiz finans belki bu nedenle eş anlamlı kullanılmaktadır.

Faizin İslam dinince Allah indinde haram olduğunun ilanından bu yana insanlık için faizsiz bir iktisat ve bunun bileşeni olan finans düşüncesi geliştirmek ödev haline gelmiştir. Bunu mümkün kılacak matematik ve zihinsel kabiliyetlere ulaşmak da sorumluluk olarak görülmelidir. Bu yaklaşım tıpkı zekât mükellefi olan bir Müslümanın noksansız muhasebe kabiliyetine sahip olmasına paraleldir. Farabi’nin matematik kabiliyetleri miras mallarının hakkıyla taksiminde kullanmak amacıyla işlevsel hale getirmesi bunun en güzel temsillerindedir. Finansın hakkınca sunulması alanındaki alınmış sorumlulukların örneği ise bugün temel paradigmasını risk paylaşım temeli üzerinde yerleştiren İslami finansın, bankacılık, sigortacılık, sermaye piyasası gibi uygulamalarıdır. İslami finans bir bakıma finansın risk paylaşım temelindeki orijinal teorilerine rücu niteliği taşımaktadır.

İslami finansal okuryazarlık Müslümanlara ödevken insanlığın geneli için de bir çözüm önerisidir. Finansal okuryazarlık konsepti insanların varlıklarını kapitalizmin sömürü alanlarına açan bir karakter kazanmıştır. Bugün faiz problemleri orta öğretim seviyesinde müfredata girmiş, üniversite sınavlarında başarının gereği olarak sunulmuş, faizli modeller bilgisi bir prestij göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmalar hangi amaca matuf olmak için yapılmaktadır sorusu ise henüz sorulmamıştır.

Yıllara sari gerçekleştirilen bu mühendislik çalışmaları karşısında hakkı söylemek bir borcudur. Faiz, risk transferi ile kapitali tekelleştirerek insanlığı tahakküm altına alacak bir son hazırlamaktadır. Seferimiz insanlığın yüksek refahı ülküsünün çağrısına uymaktır.

Bu çalışma **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi**since desteklenen **Osmanlı Coğrafyasında Faizsiz Finansal Okuryazarlık; Balkanlar Örneği** bilimsel araştırma projesinin devamı niteliğindedir. Çalışmada kullanılan ölçek bu ilk niteliğindeki araştırmanın çıktıları arasındadır. Türkiye coğrafyasını inceleyen bu projenin destekleyeni olaraksa **Türkiye Katılım Bankaları Birliği** (TKBB) sorumluluk almıştır. Bugüne kadar konu hakkındaki en geniş araştırma olan bu projenin detaylarına vakıf oldukları ilk andan bu yana heyecanlarını, dimağ açan projeksiyonlarını ve ulaşmayı hedefledikleri vizyonu her hal ve sözlerinden anladığım Osman AKYÜZ Beyefendi, İsmail VURAL Beyefendi ve kurumun diğer temsilcilerine proje ekibim ve projenin konusu olan değerler adına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu projeye katkı veren İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Mehmet BULUT ve Teknoloji Transfer Ofisi yetkililerine ve İslam Ekonomisi ve Finansı ve diğer bölümlerdeki öğrencilerime ayrıca teşekkür ederim. Öğrencilerim zorlu bir gayrete aldıkları sorumluluğu tamamlamak için katlandılar. Dileğim bu iki güzide kurumun her sene yeni öğrencilerin katkıları ile bu proje işbirliğini sürdürmeleridir.

Bir farkındalık oluşturmak amacıyla tasarlanan bu proje farkındalığın farkındalığı ile keyifli bir saha araştırmasına dönüşmüştür. Raporumuzu Türkiye'nin dört bir yanındaki tüm şehirlerden getirtilen toprak ile bir zeytin ve bir incir ağacı dikip ilerleyen senelerde bu ağaçların geliştiğini görmek dileğiyle paylaştık.

Bu projenin çıktılarının mutad raporun ilkiyle kalmayacağını şimdiden söyleyebilirim. Bu vesileyle ilk raporumuzun ve devam edecek gelişmelerin hayırlara vesile olmasını Yüce Allah (c.c.)'tan niyaz ederim.

Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İslam Ekonomisi ve Finansı Öğretim Üyesi
Faizsiz Finansal Okuryazarlık Projesi Yürütücüsü

TKBB Genel Sekreterinin Notu

Katılım bankacılığı, tasarruflarını faizsiz esasa göre değerlendirmek isteyen tasarruf sahipleri ile finansman ihtiyaçlarını yine aynı esasa göre sağlamak isteyen iş sahipleri ve girişimciler için mevcut boşluğu dolduran sektör olarak doğmuştur. Bu sektör, hem ülkedeki âtil kaynakların ekonomimize kazandırılmasını sağlamış hem de bankacılığın asli görevi olan fon toplama ve kullandırma işlevlerinde geliştirdiği yeni ürünlerle sektörün çeşitlilik ve derinliğini artırmıştır. Fon toplamada kâr ve zarara katılma yöntemi bilançonun pasif tarafında yönetime esneklik kazandırırken, aktif tarafında ise finansmanın mutlaka bir proje veya satın alma işlemi ile ilişkilendirilmesi, fonun belge karşılığında kullandırılması ve geri ödemelerin müşterilerin nakit akımına göre belirlenmesi gibi kurullarla emniyetli bir yapının oluşmasını sağlamaktadır. Bu esnek ve emniyetli bilanço yapısı, gerek 1997 uzak doğu krizinde, gerek Ülkemizde yaşanan 2001 krizinde, gerekse 2008'de yaşamış olduğumuz global krizde, kendisini sağlıklı ve sağlam bankacılık şeklinde göstermiş ve bunun sonucunda bu tür bankacılık bütün dünyanın ilgisini ve takdirini kazanmıştır.

İslami finansal okuryazarlık büyüyen ve gelişen bir araştırma alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Bireylerin tasarruflarını yönetebilmesi, satın alma ve ödeme alternatifleri arasında tercih yapabilmesi ve finansal planlama yapabilmesi ancak finansal okuryazarlık ile mümkündür. Finansal okuryazarlık finansal bilgi, finansal tutum ve davranışın birleşimi iken İslami finansal okuryazarlık bireylerin İslami finansın temel mantığını anlama, İslami finansal sistem hakkında bilgi sahibi olma ve karar verme yeteneği ile ilgilidir. İslâmî finans okuryazarlığı, İslâmî finans alanına ilgi duyan herkesin, faizsiz finans ürünleri ve kavramları hakkında bilgilendirilmesini, finansal risk ve alternatifler ile İslâmî finans prensiplerine uygun olan ve olmayan ürün ve pratikler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını ve en önemlisi finansman sağlarken ölüm sonrasında borçlarını kapatabilecek varlıklara sahip olmasını veya meşru güvence mekanizmalarını işletmiş olmasını temin ederek finansal refahını ve İslâmî finans ilkelerine bağlılığını artırma sürecidir.

Bir farkındalık oluşturmak amacıyla hazırlanan bu çalışma, projenin ilk çıktılarını oluşturmaktadır. Bu projeye katkı sunan başta İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve kurumun diğer temsilcilerine teşekkür ederim. Raporun katılım bankacılığının daha iyi ve doğru anlaşılmasına vesile olmasını diler, hayırlı uğurlu olmasını temenni ederiz.

Osman AKYÜZ

TKBB Genel Sekreteri

Faizsiz Finansal Okuryazarlık Araştırma Projesi Hakkında

Faizsiz finansal okuryazarlık sürdürülebilirliğin, kalkınmanın ve insanlığın yüksek refahının temel besleyici konseptlerinden biri olarak önümüzde durmaktadır. Faizsiz finansal okuryazarlık konseptinin bayrağını taşımak ve yaygınlaşmasını sağlamak ihtiyaç duyulan finansal içerlemenin asıl muradı olarak ortada durduğu halde alternatif tercihler üzerine gidilmiş ve toplum ilgili zaviyeden yeterince ikna edilememiştir. Bunun sonucu olarak günümüz Türkiye ekonomisi sermaye temerküzünün tatmini, sağlıklı fon aktarım mekanizmaları geliştirilmesi, finansal çeşitlilik sağlanması gibi alanlarda iyileşmelere ihtiyaç duymaktadır.

Sayılan problemler yanında dolarizasyon gibi genel problemlerin çözümüne katkı sağlayacak bir gayret olarak İslami finansal okuryazarlık çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Örneğin toplumun faizden sakınmak üzere bir refleks olarak dolarizasyon içine çekildiği düşünülmektedir ki İslami finansın modern mimari yapısı geniş kitleler tarafından daha anlaşılır hale geldiğinde bu tür sorunların önemi azalacağı gibi ekonominin finansal kesimden ihtiyaçları da sağlıklı biçimde karşılanabilecektir.

Konu ile ilgili gelişmeye başlayan bir literatür bulunmasına rağmen İslami finansal okuryazarlık anlamında kamuoyuna temas etmek sorumluluğu büyük oranda İslami finansal kurumlar üzerinde kalmış bir yükür. Bu alanda hazırlanan raporlar ve geliştirilmesi beklenen akademik nitelikli araştırmalar dahi büyük oranda kurum ve ilişkili örgütlerin uhdesinde takip edilmiştir. Dahası İstanbul'u bir İslami finans merkezi olarak konumlayan stratejiler karşısında sürekli bir dezenformasyon ve yıkıcı bir eleştiri iklimi beslenmektedir. Oysa toplumda var olan sosyal finans dinamiklerini yeniden ihya için kurumsal çözümler üretmek kapitalist paradigmayı içselleştirmiş bir düzenleme anlayışı altında zaman alıcı bir gayrettir. Buna rağmen fevkalade gelişmeler sağlanmış İslami finans modellerinin uygulamalarının teorik tartışmalara yaklaştırılması üzerine çabalar ortaya konmuştur.

İlk adımlamalarına şahit olduğumuz İslami finansal modeller, Türkiye'nin ve bölgenin bugününde olduğundan daha güçlü biçimde yarınlarına hizmet edecektir. Kapitalist düzenleme paradigması altında sosyal nitelikleri ön planda olan İslami finansal modellerin ortaya çıkarılması için bugünün çözümlenmeleri ile bir yol açılmıştır. Finansal aracılık iş ve işlemlerinin kapitalist kar amacıyla değil, katılımcılar yararına icra edildiği katılım finans uygulamaları, açtığı yolu genişletecek ve insanlığa sunduğu çözümün farkındalığıyla hak ettiği konuma yerleşecektir. Covid-19 ortamında sancıları çekilen kar odaklı finansal aracılık konseptine karşı şimdilik müspet olan yaklaşımın değişmek üzere olduğunu söylemek mümkündür.

İnsanlık finansa erişim bakımından yeni perspektifler ve vizyonlar ihtiyacındadır. Katılım finansı bu zaviyeden geniş kabul görecektir başarılı bir uygulama tecrübesi edinmektedir. Tecrübeyi toplumun geniş kesimleri ile buluşturmak ve ortaya çıkacak sinerjinin imkânla-

rından yararlanmak üzere çalışmaların artırılması gerekmektedir. Türkiye, faizsiz finansın en önemli merkezlerinden birisi olmak üzere avantajlıdır. Çünkü İslami finanstaki iki temel yaklaşımın asıl talep duyulan tarafında güçlü bir duruş sergilemektedir. Bu yaklaşımlar pazar payı geliştirme yaklaşımı ve fıkhi uyumluluğu sağlama yaklaşımları olarak özetlenebilir. Malezya ve Körfez ekonomilerince takip edilen pazar payı geliştirme yaklaşımı, fıkhi uyumdan fedakârlık etmesi hasebiyle eleştirilmektedir. Türkiye, Pakistan, Sudan ve Nijerya gibi başlıca ekonomilerin takip ettiği mümkün olan en üst fıkhi uyumluluk yaklaşımı ise global ölçekte takdir toplarken dikkati bu ekonomiler üzerine çekmektedir.

Türkiye'nin rolünü ön plana çıkarmak ve Türkiye'yi Batıdaki merkezlerin şubesi yerine müstakil bir İslami finans merkezi olarak konumlamak üzere ekonomi içindeki İslami finansal okuryazarlık durumunun ortaya konması da önem arz etmektedir. Çünkü merkezi inşa edecek olan asıl belirleyici, ekonomideki derinlik ve hacim üzerindeki temel etken olan ekonominin kendi iç çevresidir. Türkiye ekonomisi için faizsiz finansal okuryazarlık araştırmaları hem kurumlara, hem potansiyel yatırımcılara hem de araştırmacılara veri oluşturacak önemdedir. Üzerinde çalıştığımız proje bu ihtiyacı karşılamak üzere yola çıkmış ve sürekliliğini ve kurumsallığını sağlamak üzere Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin desteğiyle güçlenmiştir.

Bulgular üzerine geliştirilen politika önerileri Türkiye ekonomisinin faizsiz finansal okuryazarlık gelişimini takip bakımından önem arz etmektedir. Proje fikrine çok değerli katkılar veren profesyoneller ve ilim insanlarının isimlerini anmak isteriz; merhum Prof. Dr. Sabri ORMAN (Hocamızın proje fikrine katkıları yanında bulgular üstüne ilgisi çok güçlüydü), Prof. Dr. Arif ERSOY (Hocamızın süreçteki katkılarını unutmamız mümkün değil ve projenin gelecek yıllarda da sürdürülmesine ilişkin yaklaşımını artık bir miras gibi taşıyoruz), Prof. Dr. Servet BAYINDIR, Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU, Prof. Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK, Dr. Mehmet ÇETİN (Hocamızın ölçeğin geliştirilmesi sürecindeki katkıları çok değerliydi), Dr. Rümeysa BİLGİN, Dr. Ruslan (Adam) NAGAYEV, Rashed JAHANGİR, Mehmet ÇENGEL, Harun Sami ÇİFTÇİ, Mahmut İLBARS ve Erman ŞAHİN. Son olarak BETA Yayıncılık yönetici ve çalışanlarına överili katkıları için ayrıca teşekkürü borç biliriz. Kamuoyunun bu çalışmanın asıl muhatabı olduğunu da hususiyetle belirtmek isteriz. Toplumun kendini tanımak ihtiyacına borcumuzu böylece ifa ettiğimiz düşüncesiyle raporumuzu saygıyla sunarız.

Yönetici Özeti

Faizsiz finansal okuryazarlık kul hakkının korunması zaviyesinden hayatına istikamet vermek erdemiyile donanmış bireylerin tarihten bugüne bir ödev olarak yüklenegeldikleri ilke bütününe dönük bir kavramlaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlemeler yoluyla içtimaiyatımızı seciyemize ve ideallerimize uygun biçimde idare ve sevk etmemiz mümkün değildir. Erdemli bir toplumun sahip olması gereken organik oto kontrol mekanizmalarına ihtiyaç duyulması anlamlıdır. Ne büyük erdemdir ki Anadolu coğrafyası yüzyıllarca finansal ve ticari işlemlerini otokontrol mekanizmaları ile örgütlemiştir.

Buna imkân veren esnaf kültürünün temerküz ettiği Ahi birliklerinin katma değerli uygulamaları yanında faizsiz finansal okuryazarlık anlamında bir bilincin varlığıdır. Faizsiz finansal okuryazarlık en üstte insanlığın yüksek refahı ülküsü ile ekonominin alt birimlerini düzenler. Devletin ekonomideki fonksiyonu, şirketin amacı, sözleşmelerin düzenlenmesi, ücretler ve alış-verişin tüm prensipleri bu çatı kavram altında ele alınabilecekse de genel yaklaşım en alttan meseleyi ele almak şeklindedir.

Bu yaklaşımla yapılan araştırmaların bir Arapça terminoloji çalışması olmaktan öteye geçemediği görülmektedir. Tam karşı tarafta finansal okuryazarlık (konvansiyonel) keza bu söyleyeceğimiz tespitten biraz uzaklaşmakla beraber İngilizce terminoloji araştırmasına benzemektedir. Tam tersi tarafta ifadesi bilinçli olarak kullanılmıştır. Çünkü finansal okuryazarlık tek başına faiz öğretisidir desek yanlışla düşmüş olmayız.

Faizsiz finansal okuryazarlık faizli banka, ticari sigorta ve bono/tahvil hariç akla gelebilecek her türlü finansal ve ticari işlemi kapsar. Bu sebeple en alttaki terminoloji araştırmalarından uzaklaşarak ilke seviyesinde araştırma yapmak gerekir. Sözleşmelerin muğlaklıklardan arındırılması kumar ve risk ticareti anlamındaki işlemlerden ve son olarak faiz nitelikli alış-veriş ve hedeflemelerin terk edilmesi ilkeleri etrafında bir araştırma yapmak böylece uygun düşecektir.

Bu araştırmanın dizaynı sayılan ilke bütünlüğü içinde programlanmıştır. Türkiye'nin bütünü üzerine yapılan araştırmada, 3057 kişiye ulaşılarak bugüne kadar ki en kapsamlı ve derinlikli araştırma yapılmıştır. Şehir ve bölge bazında bulgular yorumlanabilecek olsa da bu ilk çalışma için Türkiye'nin genel bir fotoğrafı çekilmiştir.

Bulgular İslami finansal okuryazarlık anlamında Türkiye'de belirgin bir farkındalık olduğunu göstermektedir. Bir yönüyle faizli finansal aracılığa karşı incelenen örneklemin mesafeli olduğu açık biçimde görülmektedir.

Bu konu fikir beyan edemeyen bir kitle olduğunu ve onlara karşı bu alanda araştırma ve hizmet verenlerin bir borcu olduğunu da tespit etmek gerekir. Toplumun sadece %8'inin

faizli muamelelere olumlu yaklaştığı anlaşılmalı beraber ekonomi içindeki sermaye kıtlığı nedeniyle fon talebi tarafında orana duyarlı kopuşlar olduğu anlaşılmalıdır. Faiz hassasiyetinin faiz duyarlılığına döndüğü bir diğer durum ise fon arzı tarafında yüksek faiz oranları karşısındaki kopuşlardır. Bu kopuşlara rağmen %50'lik bir kemik kitlenin Türkiye'de İslami finansal okuryazarlık tarafında güçlü biçimde saf aldığı görülmektedir ki işler bir faizsiz finansal mimarinin kurulması halinde toplumun %92'sine ulaşılabilen bulgulardan anlaşılmalıdır.

Katılım finans kurumları özelinde değerlendirme yapıldığında cari pazar payı ile bulguların işaret ettiği değerler arasındaki açıklığı kapatmak üzere politika önerilerine yer verilen araştırmada faizsiz finansal okuryazarlık çalışmalarını geliştirmek üzere bir sivil toplum yapılanmasına olan ihtiyaç, eğitim öğretimin potansiyel rolü, AR&GE ve düzenleme ihtiyaçları ile beraber tespit edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Proje Yürütücüsünün Notu.....	v
TKBB Genel Sekreterinin Notu.....	vii
Faizsiz Finansal Okuryazarlık Araştırma Projesi Hakkında	ix
Yönetici Özeti.....	xi
1. DEMOGRAFİ VE ARKA PLAN	1
1.1. Örneklem	2
1.2. Arka Plan Bilgileri.....	5
2. FAİZSİZ FİNANSAL TUTUM.....	7
2.1. Borç	7
2.2. Finansman.....	8
2.3. Dayanışma.....	10
3. FAİZSİZ FİNANSAL DAVRANIŞ.....	13
3.1. Hassasiyet	13
3.2. Duyarlılık	15
3.3. Risk Paylaşımı.....	17
3.4. Tasarruf.....	19
4. FAİZSİZ FİNANS BİLGİSİ	21
4.1. Finansman Modelleri.....	21
4.2. Araç ve Kurumlar	22
4.3. İlkeler	23
5. FAİZSİZ FİNANS FARKINDALIĞI.....	25
5.1. Tekafül ve Emeklilik.....	25
5.2. Kumar	26
5.3. İktisadi Kavrayış	27

6. POLİTİKA ÖNERİLERİ	29
6.1. Proje Özel Önerisi	30
Sonuç	33
Bibliyografya	35
Ek-1 Şehir Bazında Katılımcı Sayıları	36
Ek-2 Katkı Verenler	38

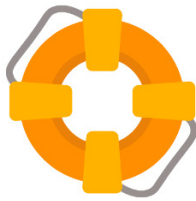
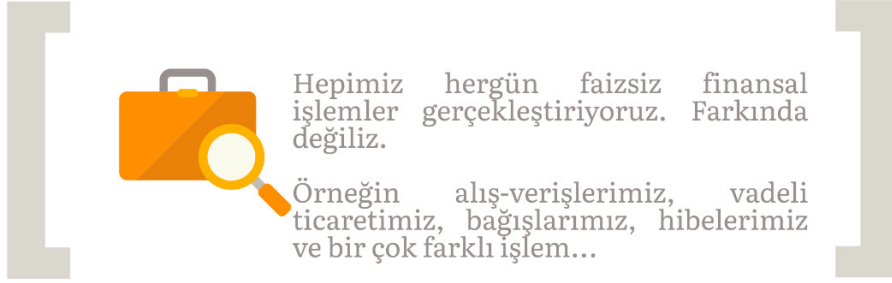
1. DEMOGRAFİ VE ARKA PLAN

Hepimiz her gün faizsiz finansal işlemler gerçekleştiriyoruz. Alış-verişlerimizin çoğu, ticaretimiz, bağışlarımız, hibelerimiz ve birçok farklı işlemle faizsiz finans sisteminin bir parçasıyız. Dahası finansal işlemlerimizin çoğu da faizsiz finans düşüncesi içindedir.

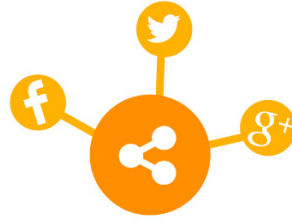
< Faizsizlik >

faizli bir hayat düşünemeyiz, farkında değiliz.

< Farkındalık >

Bu araştırmayı toplumun faizsiz finansal okuryazarlık seviyesini tespit etmek ve veri oluşturmak için gerçekleştirdik.

3 ay boyunca arkadaşlarımızla Türkiye'nin değişik şehirlerinde dijital ortamda anket topladık.

Faizsiz finans paradigması doğru anlaşıldığında aslında faizli işlemlerin toplam finansal işlemler içinde "adet olarak" küçük bir payı olduğu görülür. Risk transferi temelindeki tüm modeller pay işlemlerinden başlamak üzere İslami finans düşüncesi içindedir. İslami finans uygulamadaki rolü, gücü ve aktif büyüklüğünün etkisi altında kalınarak biçimlendiğini dü-

şündürecek bir yaklaşımla dar anlamli olarak katılım bankacılığı ile sınırlanmaktadır. Üstelik cari İslami finansal okuryazarlık ölçekleri dahi detaylı incelendiğinde İslami bankacılık ölçekleridir. Bu çalışmada kullanılan ölçek İslami finansın temel ilkelerini ve tüm segmentlerini kapsamaktadır.

Araştırmada kullandığımız ölçek dünyada geliştirilmiş ilk bütüncül faizsiz finansal okuryazarlık ölçeğidir. Diğer ölçeklerden farklı olarak faizsiz finansın bir segmentini değil tüm boyutlarını ölçmektedir.

KAYNAK: < <https://takaful.limequery.net/981587?lang=tr> >

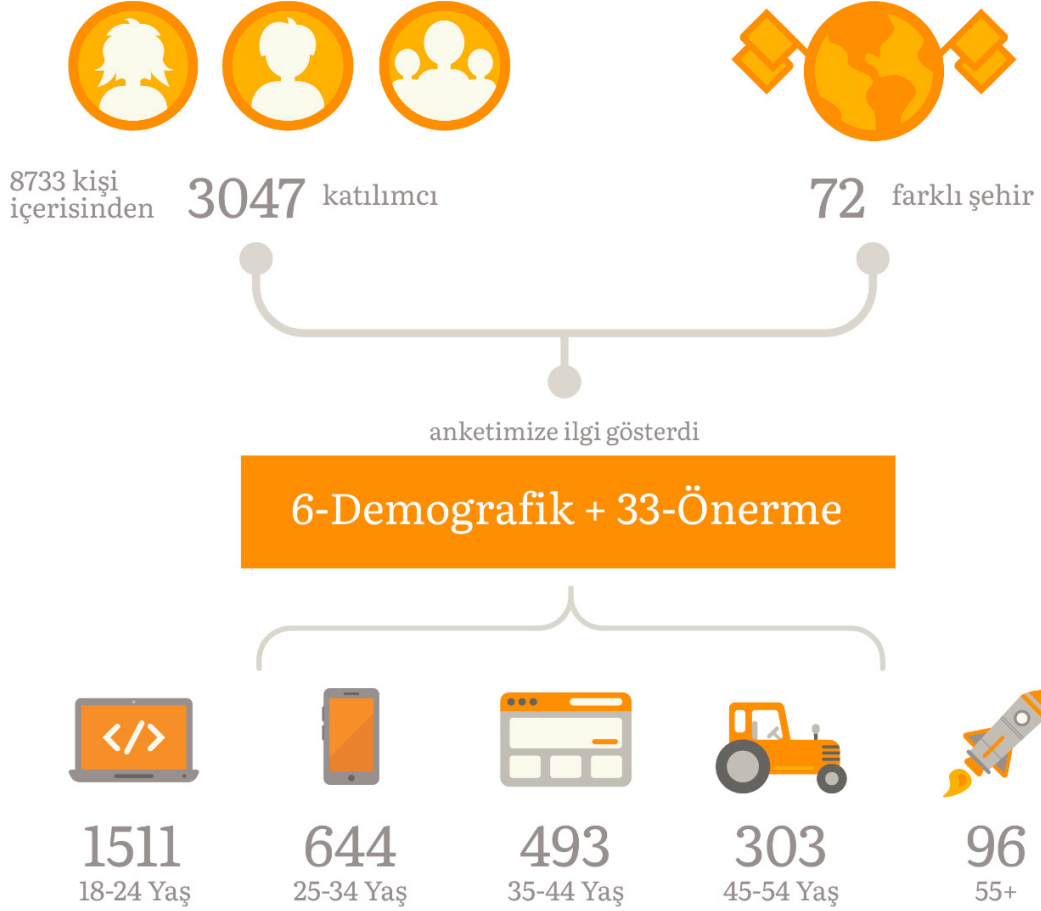
İslami finansal okuryazarlık faizden sakınmak üzere Müslümanlar için ödev niteliğindedir. İslam faizi haram kıldığından bu yana faizsiz finansal modeller ve faizsiz bir iktisadi paradigma geliştirmek bir sorumluluk haline gelmiştir. Bu uğurda hakkıyla gayret verilmiş olsa bugün bambaşka bir dünya tecrübesi ve felsefinin kadim tartışmalarında öngörülen pozitif değerlerin hepsi elde edilebilirdi. Bu gayret ortaya konmamış da değildir. Fakat insanlık İslam iktisat düşüncesinin eseri olan gelişmeleri ve değerleri korumak ve kapitalist güdülünü ayıklayarak dışlamak yerine yönünü kaybetmiş ve bir bakıma iktisadi değerler sistemini modernizme feda etmiştir. Ödevi yeniden yüklenen bir anlayış toplum indinde canlı kalmış olan risk paylaşımı temelindeki değerleri bugün İslami finans mimarisi içerisinde yeniden ayağa kaldırmak üzere girişimde bulunmaktadır.

Araştırmamız bu ödevin ve sorumluluk alanların gösterdiği çabaların ne denli karşılık bulduğunu ortaya çıkarmak üzere geliştirilmiştir. Farkındalık geliştirmek adına bu projeyi tasarlamış olmamız yanında güçlü bir farkındalığın da farkına varmış olduğumuzu belirtmek isteriz.

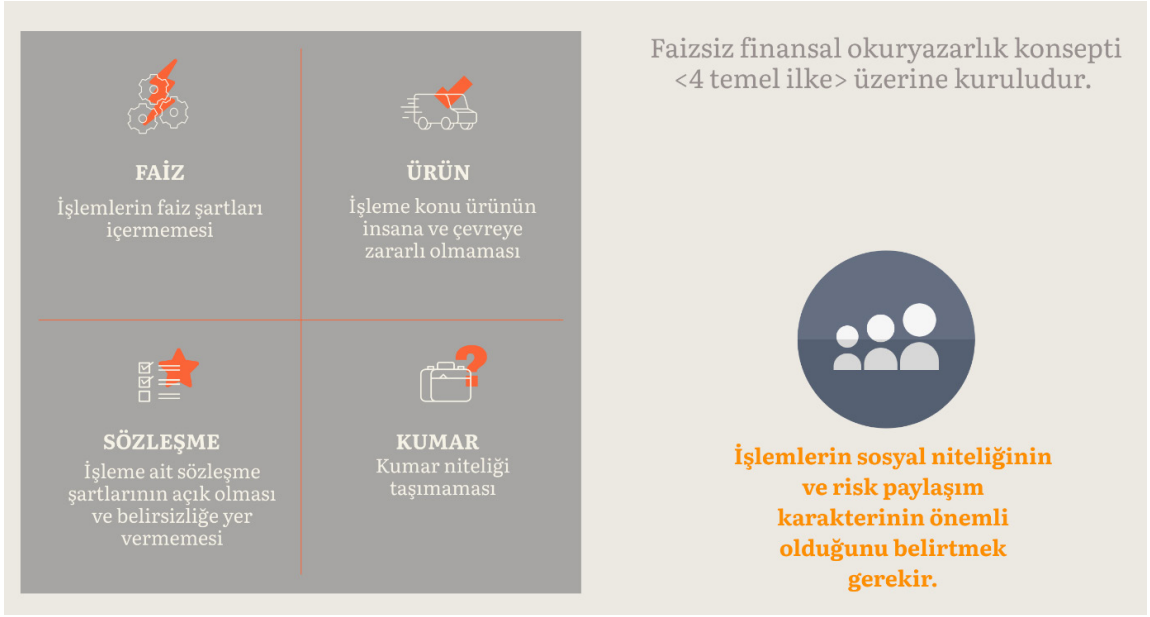
1.1. Örneklem

Türkiye genelinde 72 şehirden 8 bin 733 kişiye erişen anket çalışmamızda 3.047 gözleme ulaşılmıştır. Anket dijital ortamda gerçekleştirilmiş Ekim 2019 – Ocak 2020 aralığında 3 ay

süreyle uygulanmıştır. Anket tasarımında 6 demografik geri plan sorusu ile 33 faizsiz finansal okuryazarlık önermesi katılımcılara yöneltilmiştir.

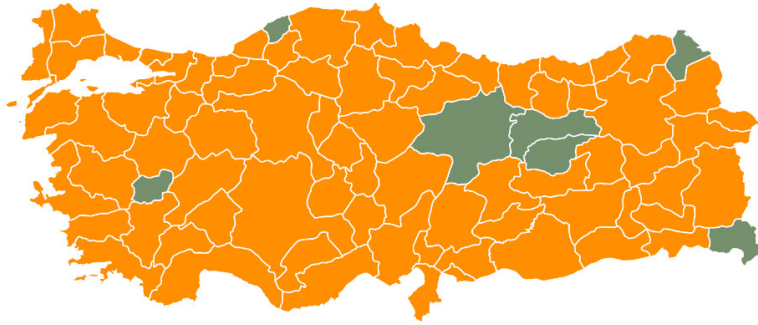

Ölçeğin temel konsepti faizsiz finans düşüncesinin 4 temel ilkesi üzerine kurulmuştur. Bunlar faiz yasağı, işleme konu ürünün meşruluğu, sözleşme şartlarının aşırı belirsizlik taşımaması ve kumar nitelikli işlem olmaması şeklindedir. Bunlar etrafında sosyal bir finans modeli öneren İslami finans düşüncesinin ruhunu taşıyan tutum, davranış, bilgi ve farkındalık etrafında 4 boyutu bulunan ölçek dünya genelinde bu niteliğiyle öncü karakterdedir.

Araştırmaya en çok ilgi gösteren kesim gençler olarak ön plana çıkmıştır. Dijital platformda anketin gerçekleşmesinin bu noktada etkili olduğu düşünülebilir. Bunun yanında gençlerin İslami finansa yaklaşımının yeterli biçimde temsil eden araştırmaya olan ihtiyaç da bu şekilde karşılanmıştır.

Katılımcıların kadın/erkek dağılımı nüfus genelinin kadın/erkek dağılımına paraleldir.

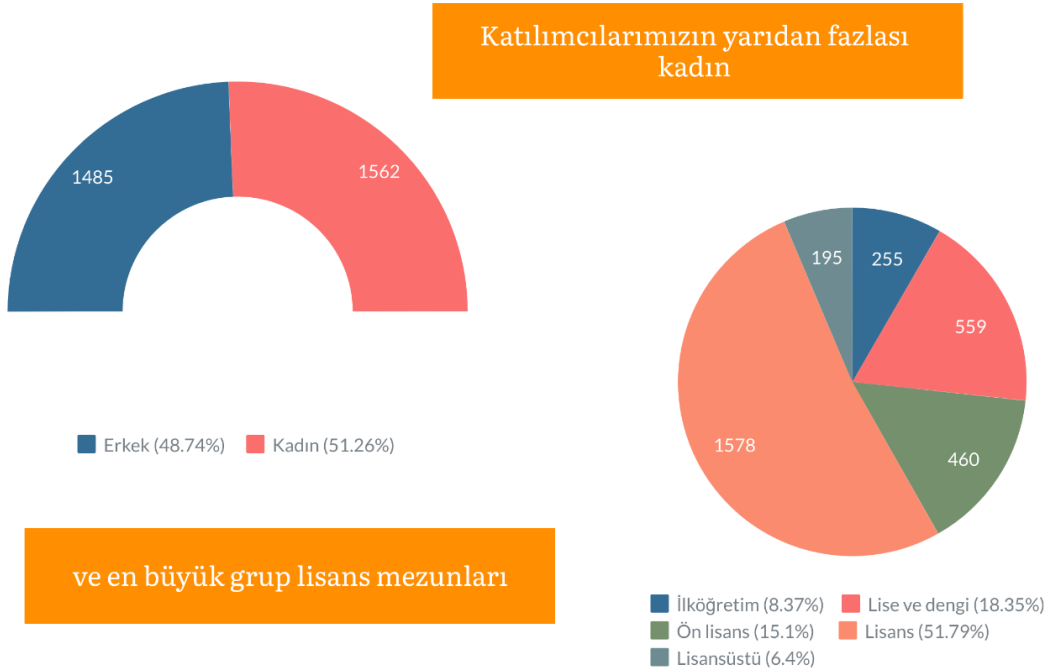
Ankete tüm şehirlerden homojen örneklem topladık. Katılımcıların şehir dağılımını gösteren tablo Ek-1'den incelenebilir.

Araştırma kapsamında Türkiye'deki şehirlerin tamamına yakından homojen sayıda örnekleme ulaşılmıştır. Şehir bazında sayılarına yer veren tablo Ek-1'de sunulmuştur. Harita-

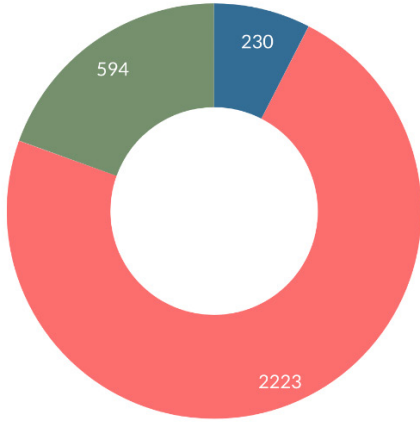
da yeşil renkle gösterilen şehirlerdeki örneklem sayısı diğer şehirlerin ortalamasından uzakta kalmış olsa da Türkiye genelinden yeterli sayıda gözlem elde edilmiştir.

1.2. Arka Plan Bilgileri

Araştırma örneklemini içerisinde lisans mezunları çoğunluktadır. Bulgular ilgili bölümlerde İslami finans düşüncesine dair derslerin müfredata girmiş olması halinde güçlü olan farkındalığın pratik sonuçlar üretebileceği ile ilgili fikir vermektedir. Faiz konsepti ortaokul müfredatlarında dahi yerleşmişken faizsizlik konseptinin ders içeriklerine dahil edilmesi sorumluluk olarak görülmelidir.

Araştırmanın ilk önemli bulgusu katılımcıların büyük çoğunluğunun faizsiz finansal kurum tercih etmeye dönük yaklaşımıdır. %73'lük kısmın faizsiz finansal kurum tercihi karşısında faizli kurum tercihini doğrudan beyan edebilenler %7,5 civarındadır. Türk toplumu içerisinde faizli iş ve işlemlere girilse dahi bunu beyan etmeyi ar kabul eden yaklaşımın hala güçlü olduğuna dair önemli bir işaret olarak bu tercih dağılımı görülebilir. Örneklem grubunun %19,5'lik kısmı ise finansal ihtiyaçlarını faizli ya da faizsiz kurum tercihinde bulunmadan karşılıyor.

%73 Faizsiz finansal kurum tercih ediyor

■ Faizli (7.55%) ■ Faizsiz (72.96%) ■ Farketmez (19.49%)

Ulaştığımız örneklemin faizsiz finansal okuryazarlık anlamında farkındalığın daha düşük olduğu düşünülen gruplarda yoğunlaşmasını önemli buluyoruz. Yaş grubu, eğitim ve meslek grupları bağlamında faizsiz finansın temel konseptinin analizini yapma imkanı bulduk. Aynı zamanda ulaştığımız şehirler bakımından Türkiye'nin geneli ile ilgili bir istatistik oluşturabildik.

**faizsiz finansçıyız
haberimiz yok**

2. FAİZSİZ FİNANSAL TUTUM

Bu bölüm faizsiz finansal tutumla ilgili önermeler içermektedir.

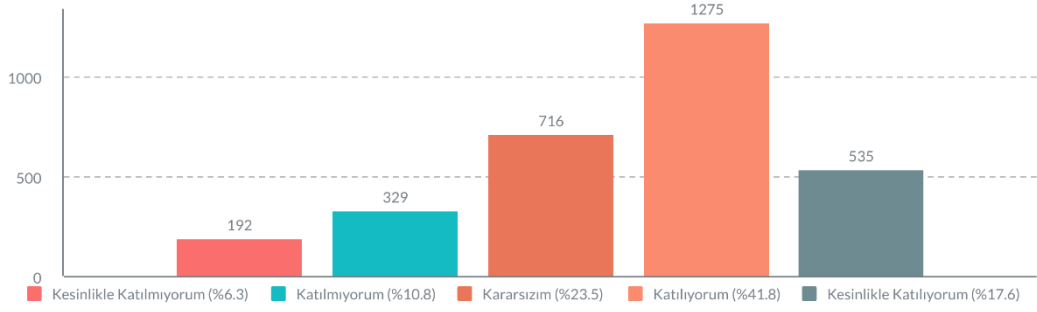
TUTUM

Araştırmanın bu kısmında katılımcılara finansal tutumları ile ilgili önermeler yöneltilmiştir. Bu önermeler genel olarak borç ilişkilerinde ortaya konan tutum ve risk paylaşımının temeli olarak görülen dayanışmaya dönük katılımcıların tutumlarını ölçmektedir.

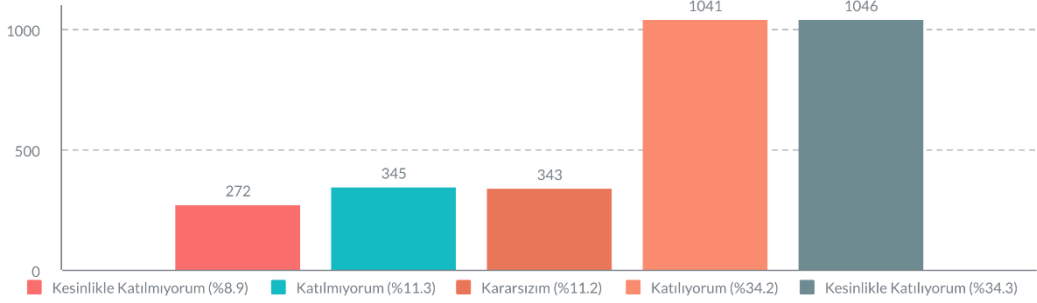
Araştırmanın bu kısmında katılımcılara finansal tutumları ile ilgili önermeler yöneltilmiştir. Bu önermeler genel olarak borç ilişkilerinde ortaya konan tutum ve risk paylaşımının temeli olarak görülen dayanışmaya dönük katılımcıların tutumlarını ölçmektedir.

2.1. Borç

Katılımcıların büyük bölümü borç vermenin iyi bir davranış olduğu yönünde tutum sergilerken bu noktadaki çekincelerin borç vermenin gelir amaçlı olamayacağı yönündeki güçlü tutumla daha anlamlı bir düzeye kaydığı görülmektedir. Katılımcıların %42'si borç vermenin iyi bir davranış olduğu yönünde tutumlarını bildirirken %18'i bu yöndeki tutumlarını daha güçlü ifade etmektedir. Karasızlar çıkarıldıktan sonra katılımcıların sadece %17'si borç vermeyi iyi bir davranış olarak benimsemediklerini beyan etmişlerdir.

Borç vermek iyi bir davranıştır

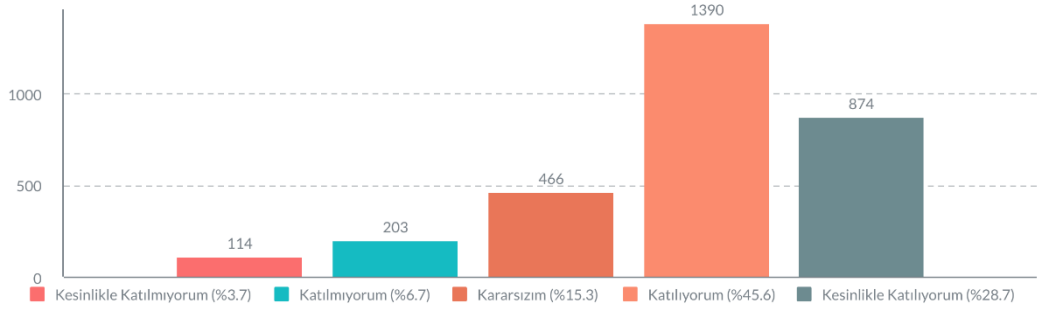
Borç gelir elde etmek için verilmemelidir

Önerme 1, Önerme 2

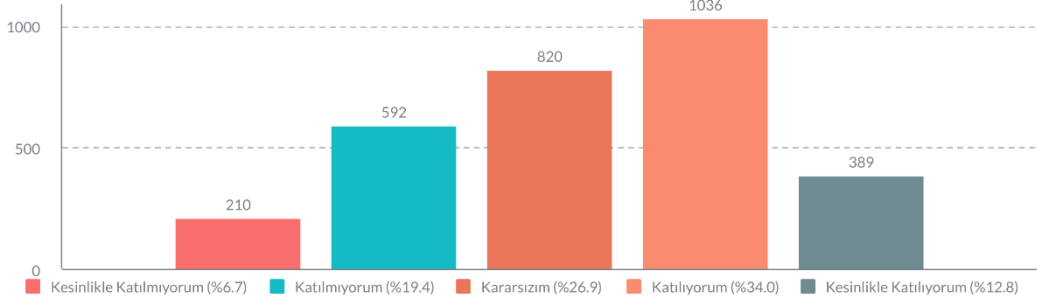
Borcun gelir amaçlı verilemeyeceğine dönük tutum ise kararsızların daha az olduğu bir sonuç vermektedir. Katılımcıların toplam %68'i borcun gelir amaçlı verilmemesi gerektiğine dönük tutumlarını belirtirken borç vermenin gelir amaçlı kullanılabileceğini düşünen %20'lik bir katılımcı kesimi görülmektedir. Borç gelir ilişkisi için kararsızların sayısı ise %11 seviyesindedir. Bu ilişkilerle ilgili tutumu boyutlandırmak için borcun illeti ve borçtan sağlanan katma değer üzerine de katılımcıların tutumları incelenmiştir.

2.2. Finansman

Borç almanın illeti olan gerekçelerin katılımcıların indindeki yerini ve tutumlarını nasıl biçimlendirdiğini anlamak üzere borç almak isteminin gerisindeki nedenin önemini araştırdığımız önermeye katılımcıların toplam %74'ü olumlu cevap vermiştir. Gerekçelendirilmeyen borç ilişkilerinin karşılığının çok sınırlı olduğu ve %10 seviyesinin altında kaldığı görülmektedir. Buna karşılık kişisel ilişkiler ve ihtiyaçlar etrafında gelişen alacak-verecek ilişkilerinin dışındaki ticari sonuç geliştiren borç ilişkilerinde ortaya çıkan menfaatin paylaşılmasına dönük güçlü bir tutum vardır.

Borç almak istemenin gerisindeki neden önemlidir

Finansman sağlayarak kar gibi fayda elde eden birisinin elde ettiği faydayı alacaklı ile paylaşması gerekir

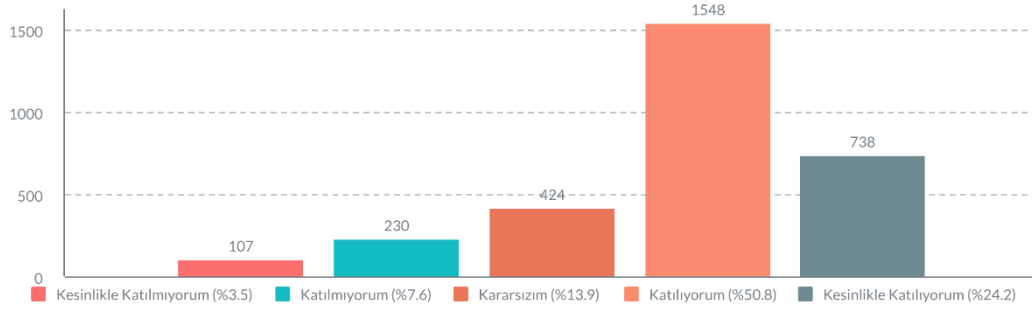
Önerme 3, Önerme 4

Bu noktada karz-ı hasen olarak bilinen güzel borç gibi kıymetlerin ticari borç ilişkilerinden çok ayrı bir yerde durduğunu tespit etmek gerekir. Katılım finansı uygulamaları içinde işletmelerin ticari menfaatler elde edeceği yönde kurgulanmış ticari alış-verişlerin karz-ı hasen biçiminde sunulması yahut bu yönde ürün öneri ve modelleri geliştirilmesi tamamıyla genel tutuma aykırı olduğu gibi zorlama, karz-ı haseni de zehirleyen ve katılım finansının kendisini ifade etmesini zorlaştıran sonuçlar çıkarmaktadır.

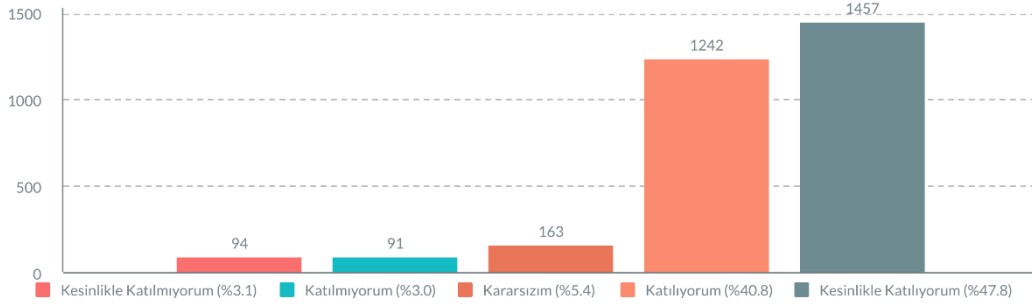
Katılımcı tutumlarından anlaşıldığı kadarıyla karz-ı hasen insanların kendi iletişim kanalları içinde tamamen farklı saiklerle ortaya çıkan bir uygulamadır. Borç alarak kar edip bu karı kendisine zapt etmek toplum tutumuna uymamaktadır ki katılım finansını risk paylaşımın sorumluluğunu yüklenen yaklaşımının genel tutuma paralel olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu tartışmaların İslami sosyal finans içinde bir yer edinmesi gerektiği ortadadır. İslami sosyal finans konsepti içine girecek bu değerler ise henüz kapitalist argümanlarca şekillendirilen bir takım tartışmalardan arındırılmamış yahut böylece toksikleştirilmiştir. Finansman/borç sağlayarak kar eden tarafın paylaşmayı ödev bilmesini tutum olarak benimseyenlerin toplamı %47 seviyesindedir. Bu anlamda katılım finansının doğrudan bir hayır kurumu olarak sunmaya çalışan ifade ve yanlış ürün tartışmalarının neden olduğu anlam kargaşasının %27'lik geniş bir kararsız kitle ortaya çıkardığı görülmektedir. Bununla ilgili tutumun negatif olduğu kitle ise %26 seviyesindedir. Hayırsever bir kurum profili bulunduğunu ise dikkatle not etmek gerekir.

2.3. Dayanışma

Dayanışma ile ilgili tutum incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu finans ihtiyaçları bakımından dayanışmayı ön plana almaktadır. Böylece İslami sosyal finans uygulamalarının geniş bir karşılığının olduğu açık ancak merciinin değişik olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dayanışmaya ilişkin tutum bakımından ön plana çıkan özellik faizsiz finans kurumu tercihiyle paralel sonuçlar içermesidir. Buna göre katılımcıların toplam %74'ü dayanışmayı olumlayan yönde tutum beyan ederken %11'lik grup bu anlamda farklı bir tutum içerisinde. Kararsızların oranı ise %14'tür. Bu tutum özü itibariyle katılım sigortacılığının yorumlanması için boyutlandırmaya da imkan vermektedir ki bir sonraki önerme katılım sigortacılığının ana teklifine dönük tutumu incelemektedir.

İnsanlar finansal ihtiyaçları için dayanışmalıdır

Birbirimizin başına gelebilecek felaketlerde dayanışmalıyız

Önerme 5, Önerme 6

Katılım finansının sigorta yapısını ilgilendiren dayanışmaya dönük tutum ise toplam %89'luk kesimin özellikle güçlü ikrarı sonucunu vermektedir. Araştırmanın bu kısmında elde edilen en güçlü tutumun felaketler karşısında dayanışma olması tekafül ruhunun güçlü olduğu kanaatini desteklemektedir. Tekafül segmentindeki hızlı gelişimin farkındalığa dönük çalışmalarla artacağını tespit etmek elde edilen veriler incelendiğinde zorlama bir yorum olmayacaktır. Elbette bu önerme türlü afetlere dönük bir önerme biçimi olarak yorumlanabileceksin de sonuç tekafülün kabulü bakımından gösterge niteliğindedir.

Türkiye'de toplumun finansal tutumunun faizsiz finans ilkeleri etrafında biçimlendiği görülmektedir. İslam'ın sosyal yaklaşımını kapitalist düzenleme yapısı ve yıkıcı paradigma geçişine rağmen korumayı sürdürüyor olması İslami finans merkezi olma yolunda Türkiye'nin en güçlü argümanlarından birisidir. Borçla gelir ilişkisi kurmanın toplumun sivil yaklaşımından uzak olduğu açıkça anlaşılabilir. Dayanışma ve risk paylaşımı olgusunun toplum içinde çok güçlü olduğu görülmektedir.

3. FAİZSİZ FİNANSAL DAVRANIŞ

Bu bölüm faizsiz finansal davranışla ilgili önermeler içermektedir.

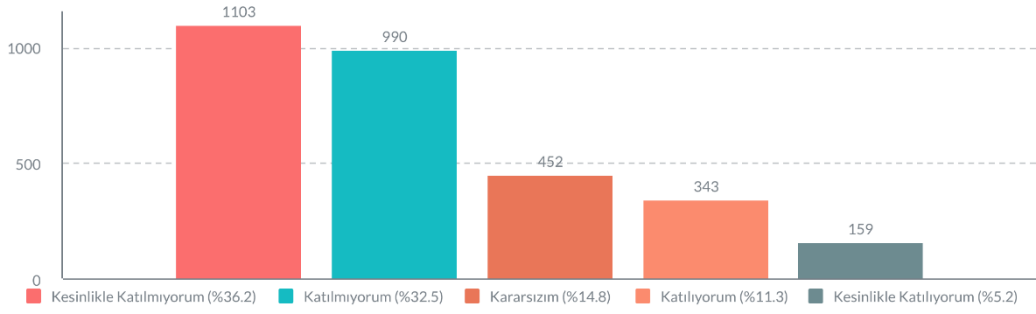
DAVRANIŞ

Bu başlıkta katılımcıların faiz, ortaklık (risk paylaşımı) ve faiz oranlarına ilişkin davranışlarını ne yönde biçimlendirdiğine dönük önermelerde bulunulmuştur.

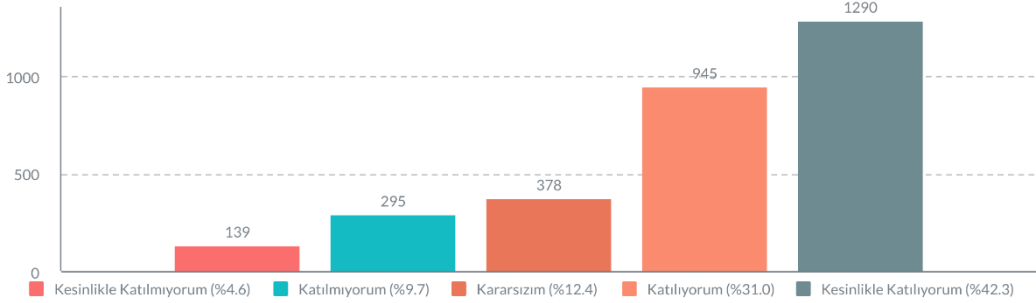
Tutumlarımızla davranışlarımız arasındaki ilişki bulgularının sağlıklı biçimde analiz edilmesi için can alıcı ipuçları sunabilir. Tutum ve davranış farklılıklarının elde edilen verileri arıtmak yahut damıtmak üzere incelenmesi yanında bilgi ve farkındalıkla ilgili yaklaşımlar da davranışa dönük önermelerle sağlıklı biçimde yorumlanabilir.

3.1. Hassasiyet

Bu başlıkta katılımcıların faiz, ortaklık (risk paylaşımı) ve faiz oranlarına ilişkin davranışlarını ne yönde biçimlendirdiğine dönük önermelerde bulunulmuştur. Finansal ihtiyaçlara ne şekilde çözüm üretildiği ile ilgili ilk önerme genel davranış biçiminin finansal ihtiyaçlarına faizli/faizsiz çözüm bulmak konusunda hassas olduğunu göstermektedir.

Finansal ihtiyaçlarıma ne şekilde (faizli/faizsiz) çözüm bulduğumu önemsemem

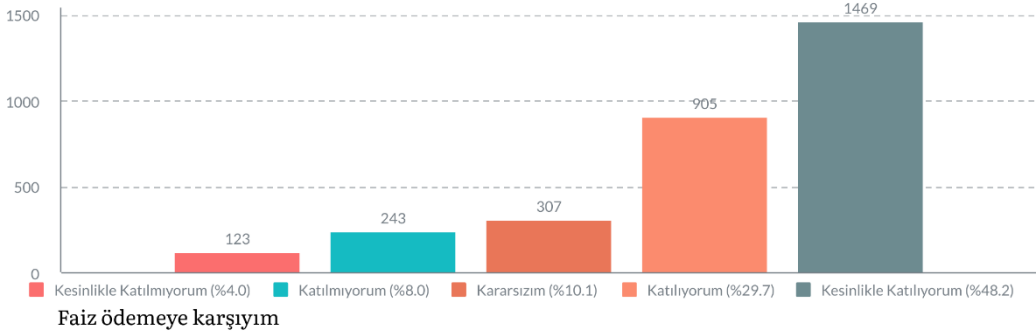
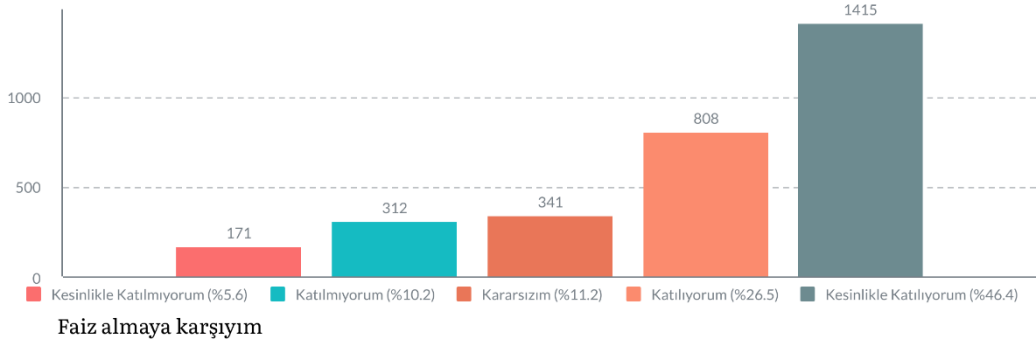

Faizli işlem yapmaktan sakınıyorum

Önerme 7, Önerme 8

Katılımcıların %68'i finansal çözümlerine dönük hassasiyeti ortaya koyarken bu konuda kayıtsız olanların oranı %16, kararsızlar ise %15 oranlarında dağılmaktadır. Keza faizli işlem yapmaktan sakındığını ifade eden %73'lük grup bunu güçlü biçimde ifade ederken bu tür bir hassasiyet geri kalan örneklem için ön plana çıkmamaktadır.

Tartışmayı boyutlandıran faiz almaya ve vermeye karşı katılımcıların davranış tercihleri farklılık arz etmektedir. Faiz almaya karşı olan %73'lük gruptan daha fazla faiz ödemeye karşı olan %77'lik bir davranış içselleştirmesi görülmektedir. Bulguların götürdüğü sonuç tepkisel görülebilir. Zira Türk toplumu faiz almaya ar sayan bir genel yaklaşım içinde kabul edilir. Faiz verenler bunu bir mücbir durum olarak sunarken faiz alanların bu eylemlerini toplumdan gizlediği bilinir. Fakat elde edilen veriler bu anlamda sosyolojik bir kırılmaya da işaret etmektedir. En azından faiz almak, vermek kadar normalleşmeye başlamıştır denebilir. Modernizm etkisi altında faizin ortaya çıkardığı sosyal problemlerin makul model önerileri getirilmediği sürece derinleşeceğine dair izlenim oluşmaktadır.

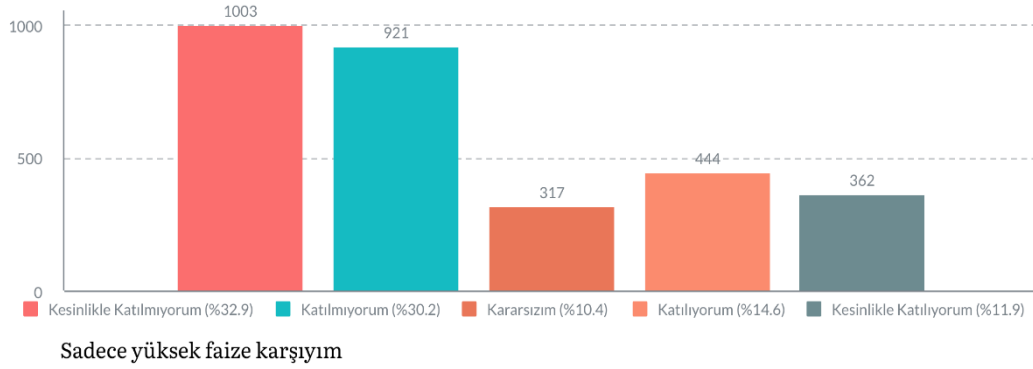

Önerme 9, Önerme 10

Bu davranış boyutlandırıldığında faiz konseptinin mi, faiz oranının mı tartışma konusunu olduğunun ayırdına da varmak gerekir.

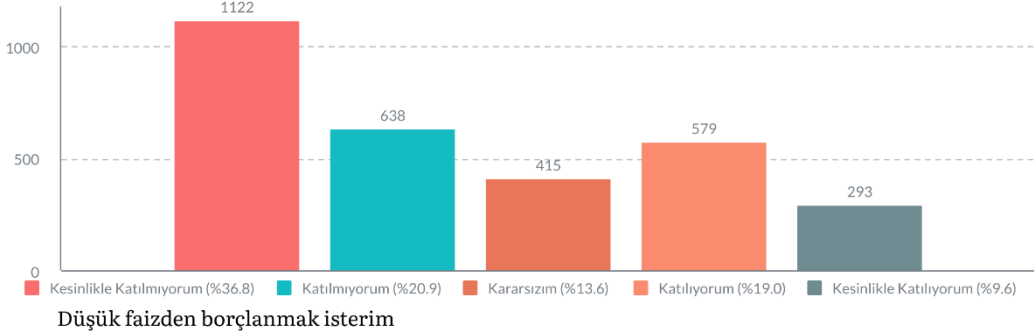
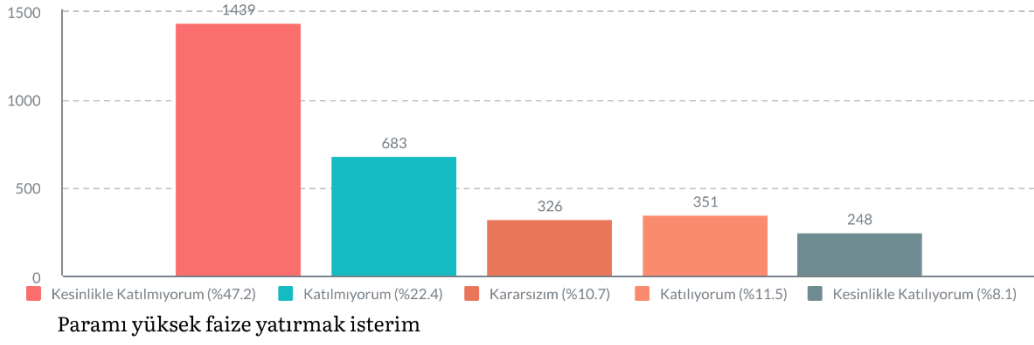
3.2. Duyarlılık

Daha önce faiz almaya/vermeye/faizsiz kurum tercihine dair %70 civarında olan bulgular, yüksek faizle faiz konseptinin geneli hakkında %10'luk bir grupta "nitelikli" bir ayırt olmadığını göstermektedir. Fakat toplumun faiz almak ve vermek arasında daha önce belirtilen sosyolojik konumunu ve yüksek faize karşı davranış biçimini anlamak üzere fon arzı ve fon talebi bakımından boyutlandırmaya ve analize yardımcı olacak önermelere başvurulduğunda durum farklılaşmaktadır.

Önerme 11

İncelenen örneklemin toplam %69'u yüksek faiz karşılığında para yatırmak konusunda çekinceli iken düşük faizden borçlanmayı kabul edenlerin oranı toplam %56'da kalmaktadır. Veriler faiz ödemenin bir biçimde meşrulaştırıldığı değerlendirme, fetva ve yaklaşımların sebep olduğu değer erezyonunu göstermesi bakımından ibretliktir. Özellikle katılım finansını "kurtarmaya" dönük olarak yanlış yorumlanmış enflasyon kavramı üzerinden sunulan düşünceler ve uzman görüşleri katılım finansının ve İslami finansın temel karakterinin dibine adeta kibrit suyu döker niteliktedir.

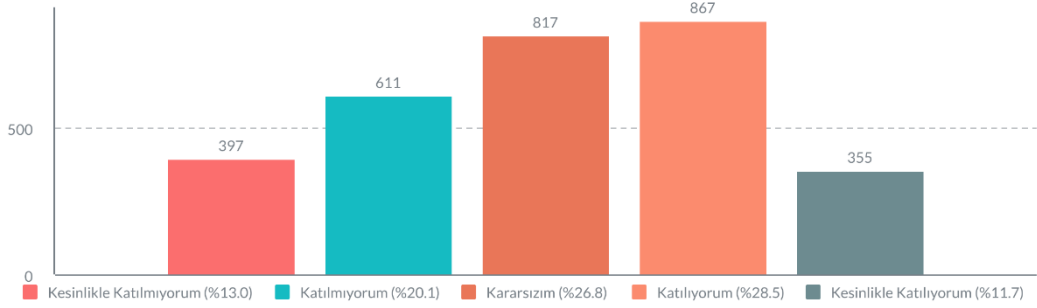

Önerme 12, Önerme 13

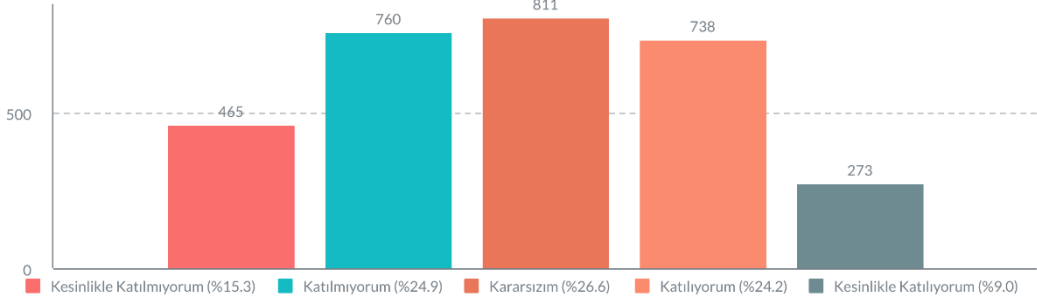
İlk bulgulara %10 civarında olan faiz konseptinin genel kabulü, konu düşük faizden borçlanmaya gelince kararsızlar dışarıda bırakıldığında dahi %30 seviyesine ulaşmaktadır. Kapitalizm kıvraktır. Yüksek faizle fon arz edenleri, düşük faizle fon talep edenleri oyun sahasına çekmek üzere biçimlendirmeler yapabilir. Kendi dengesini de bunun üzerine kurmuştur. Kapitalist düşüncenin temayüz ettiği ekonomilerde sus payı olarak düşük faiz politikası belirlenmiş ve diğer ekonomiler üzerine tahakküm için güvence sağlanmıştır. Bu durum aynıyla birey bazında da değerlendirilebilir. Böylece haksız eşitsizlikler kaynağı olan uygulamalara karşı etkin olabilecek çevreler tarafından sessiz kalınması sağlanmaktadır. Bu sayede model, mutlu bir azınlığın menfaat çevresini oluşturmaktadır.

3.3. Risk Paylaşımı

Bulgular risk paylaşımına işaret eden ortaklık konseptinin ise henüz tam yerleşmemiş olduğunu göstermektedir. Katılımcıların toplam %39'u ortak olmaya açıkken toplam %33'ü ortak almayı kabul edebilir durumdadır. Ortak olmak anlamında en geniş grup katılıyorum tercihinde bulunanlarken kararsızlar %27 ile ikinci büyük gruptur. Ortak almak anlamında ise en geniş grup %27 ile kararsızlardan oluşurken ikinci büyük grup ortak almayı tercih etmeyen %25'lik gruptur. Bunlar yanında ortaklık yapmayı tercih etmeyen toplam %33'lük bir kesim varken ortak almayı tercih etmeyen %40'lık bir grup bulunmaktadır.

Param olsa ortaklık yapmak isterim

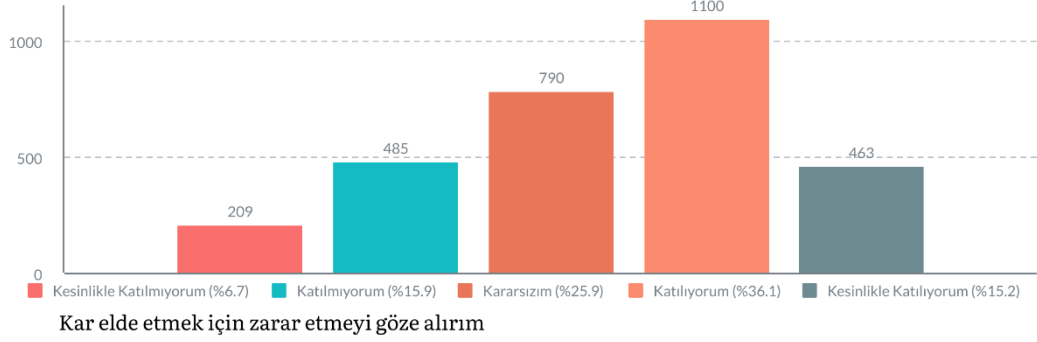
Gelir üreten bir işletmem olsa ortak almak isterim

Önerme 14, Önerme 15

Veriler katılım finansının ortaklık temelli modelleri yerleştirmekte yaşadığı sancı göz önüne alındığında pazarın durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Bu noktada ortaklık temelli modellerin uzun vadeli düşünülmesi problemin gerisindeki asıl etken olarak görülebilir. Esas olarak mudaraba ve muşaraka gibi modeller kısa ve çok kısa vadeli olarak gerçekleştirilebilir. Buna rağmen tartışma bu bakış açısını hiçbir zaman kazanamamıştır.

Bir finansal kuruluşla ortak olmak fikri finansal kurumların sahip olduğu güven ve nüfuz göz önüne alındığında çok tercih edilir bir durumdur. Hatta bu ortaklığın itibarından faydalanmak isteyen yetkin iş çevresi bile bedel dahi ortaklık kurabilecek yakınlıktadır. Ne var ki katılım finansı şimdiye değin ortaklık modelindeki finansman modellerine ilişkin kredi politikası dahi oluşturmamıştır. Bunun yanında konsorsiyum kültürü ve sağlayacağı avantajlarla ilgili farkındalık dahi henüz gelişmemiştir.

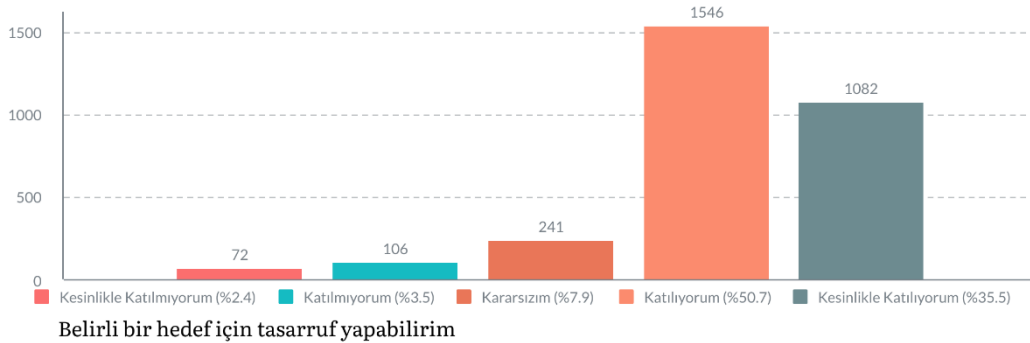
Bu anlamda alınacak çok yol olmakla beraber bu projenin çıktıları bir adım olarak görülebilir. Zira katılımcıların toplam %50'den fazlası risk paylaşımı temelli modellerin sonucuna katlanmayı göze almaktadır. Karla ödüllendirmenin yanında zarar ihtimalini tolere edebilecek bir kitle mevcuttur. Üstelik görece genç bir ekonomide risk iştahının yüksek olduğu düşünülebilir. Ancak zayıflayan girişimcilik reflekslerinin ücretli işlerle ikame edilmesi ve ortaya çıkan sosyoloji stratejik yatırımların gerçekleştirilmesi önünde bir engel olarak büyümektedir. Katılım finansı risk paylaşımı (ortaklık) temelli modelleri ile Türkiye'nin yatırım ortamını diri tutacak sosyolojiyi besleyen stratejik bir rol edinebilir.

Önerme 16

3.4. Tasarruf

Bir diğer önemli bulgu katılım finansına fon arzını besleyecek bir toplum yapısı ortaya koymaktadır. Katılımcıların %86'sı tasarruf kültürü geliştirmiştir. Bu sosyolojiyi finansal içerleme ile güçlendirecek ve katılım finansının içine taşıyacak fon toplama modellerinin geliştirilmesi ve ortaklık temelinde çok kısa (1 gün), kısa, orta ve uzun vadeli öneriler getirmek gereklidir. Belirli bir hedef için tasarruf yapabilirim önermesini reddeden sadece %5'lik bir kesim bulunmaktadır. Bu anlamda toplumun çözüm ortağı olmak fırsatı konvansiyonel finansın kontrolüne geçmemelidir. Yeterli gayreti ortaya koyarak finansal içerlemeyi katılım finansı lehine sağlamak bir sorumluluktur.

Önerme 17

Ortaklık ve tasarruf kültürüne ilişkin bulgular sermaye piyasaları ve alternatif faizsiz finansal araç ve araçlar bakımından da bir alan olduğunu göstermektedir. Projede kullanılan ölçeğin genel tasarımı itibariyle katılım finansının tüm segmentlerine ilişkin bulgular edinelebilir.

İncelenen örneklem üzerinden ulaşılan bulgular, katılım finansının tüm segmentlerini ilgilendirecek şekilde toplumun faizsiz finansal davranışının ilkesel olarak güçlü olduğu ve fakat faiz konsepti üzerindeki yaklaşımın, “faiz oranının” aldığı değere göre yeri geldiğinde fon arz eden ve özellikle fon talep edenler nezdinde bir çözülme yaşayabileceğine dair güçlü işaretler vermektedir.

Türkiye’de toplumun faizsiz finansal davranışı üzerine incelenen örneklem üzerinden ulaşılan bulgular, katılım finansının tüm segmentlerini ilgilendirecek şekilde toplumun faizsiz finansal davranışının ilkesel olarak güçlü olduğu ve fakat faiz konsepti üzerindeki yaklaşımın, “faiz oranının” aldığı değere göre yeri geldiğinde fon arz eden ve özellikle fon talep edenler nezdinde bir çözülme yaşayabileceğine dair güçlü işaretler vermektedir.

4. FAİZSİZ FİNANS BİLGİSİ

Bu bölüm faizsiz finansal bilgi ile ilgili önermeler içermektedir.

BİLGİ

Faizsiz finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi düzeyini inceleyen araştırmalar, uygulaması aşına fakat bilinirliği yaygın olmayan Arapça kökenli terminoloji araştırması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bu terminolojilerin bilinmediği durumlarda ise ekonominin durumu yanlış yorumlanmaktadır. Oysa bu modeller evrenseldir ve hatta mevcut ölçekler Arapça'nın iyi bilinmediği ekonomilerde uygulanabilir halde dahi değildir.

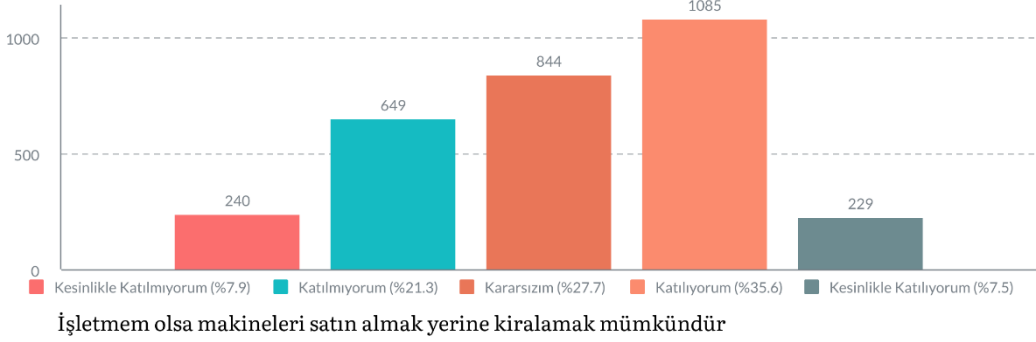
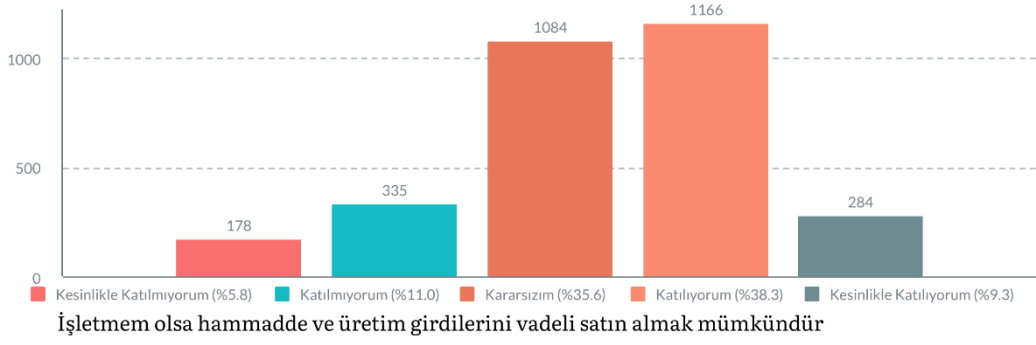
Proje kapsamında uygulanan ölçek modellerin temel işleyiş prensibi üzerine kurulmuştur. Kısaca bir terminoloji önermesi veya terminoloji bilgisi araştırması yerine uygulamanın ana konsepti üzerine önermelerde bulunulmuştur. Keza diğer önermeler katılım finansının temel ilkelerinin kavranışı üzerine deliller sunmaktadır.

Faizsiz finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi düzeyini inceleyen araştırmalar, uygulaması aşına fakat bilinirliği yaygın olmayan Arapça kökenli terminoloji araştırması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bu terminolojilerin bilinmediği durumlarda ise ekonominin faizsiz finansal okuryazarlık durumu yanlış yorumlanmaktadır. Oysa bu modeller evrenseldir ve hatta mevcut ölçekler Arapça'nın iyi bilinmediği ekonomilerde uygulanabilir halde dahi değildir.

Proje kapsamında uygulanan ölçek, modellerin temel işleyiş prensibi üzerine kurulmuştur. Kısaca bir terminoloji önermesi veya terminoloji bilgisi araştırması yerine uygulamanın ana konsepti üzerine önermelerde bulunulmuştur. Keza diğer önermeler katılım finansının temel ilkelerinin kavranışı üzerine deliller sunmaktadır.

4.1. Finansman Modelleri

Faizsiz finansal bilgi düzeyinin ölçülmesi bakımından incelenen ilk önermeler murabaha ve icara konseptlerini konu almaktadır. Ortaklık modelleriyle ilgili bilgi boyutunda değil davranış boyutunda araştırma bulgularına yer verilmişti. Genel uygulama modeli olan murabaha ve icara ile ilgili pazarın durumu yeterli görülebilecekse de farkındalığın güçlendirilmesi gerekmektedir.

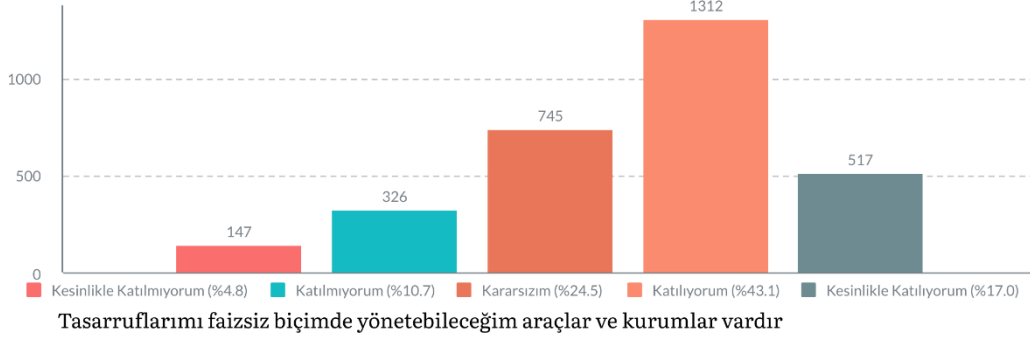
Önerme 18, Önerme 19

Türkiye’de eğitim müfredatında yapılacak iyileştirmelerin bu anlamda iyi bir imkan sağlayacağını tekrar not etmek gerekir. Faizsiz finansal modeller bilgisinin eğitim müfredatlarına girmesi ve hesaplama yöntemlerinin tanıtılması sadece katılım finansına değil iş dünyasının geneline reel ekonomi farkındalığı güçlü bireyler kazandıracaktır.

Katılımcıların toplam %48’i piyasalarda vadeli girdi alımı yapabileceği bilgisine sahipken kiralama yolu ile makine/ekipman kullanılabileceği bilgisi %43 seviyesindedir. Vadeli girdi alımlarıyla ilgili %35 kararsızken katılımcıların toplam %16’sının bu anlamda bilgisi yoktur. Kiralama usulüyle edinim konusunda %28 fikir oluşturamamışken toplam %29’luk kesim ilgili finansal model hakkında bilgi sahibi değildir.

4.2. Araç ve Kurumlar

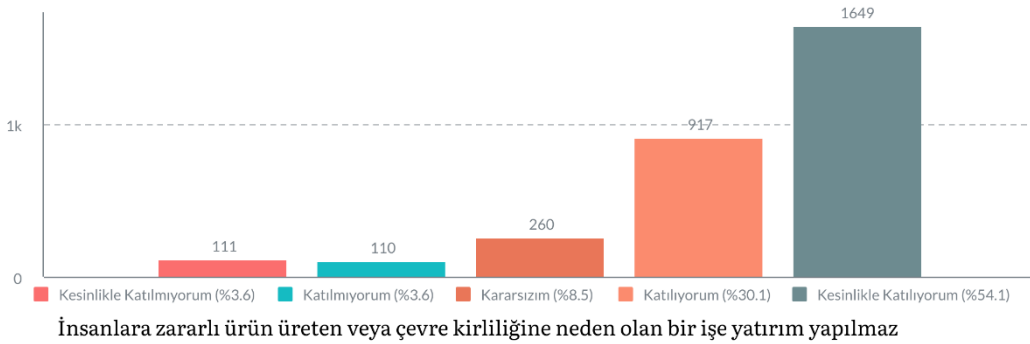
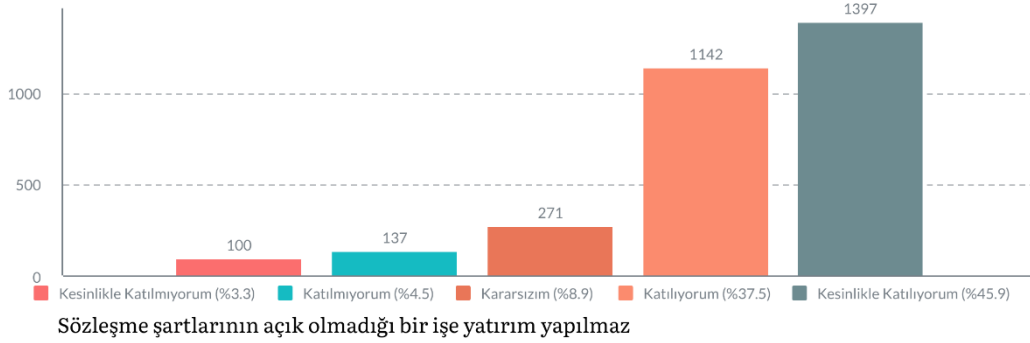
Katılımcıların toplam %60’ı faizsiz finansal araç ve kurumlar hakkında bilgi sahibi iken toplam %40’lık grubun bu anlamda farkındalığının güçlendirilmesi yahut ilk çalışmaların yapılması gerekmektedir. Böylece gene orta öğretim müfredatının hangi saiklerle faiz konseptinin yerleştirilmesinde kullanıldığına dair yapılan çalışmaların sonuçları anlaşılabilir.

Önerme 20

4.3. İlkeler

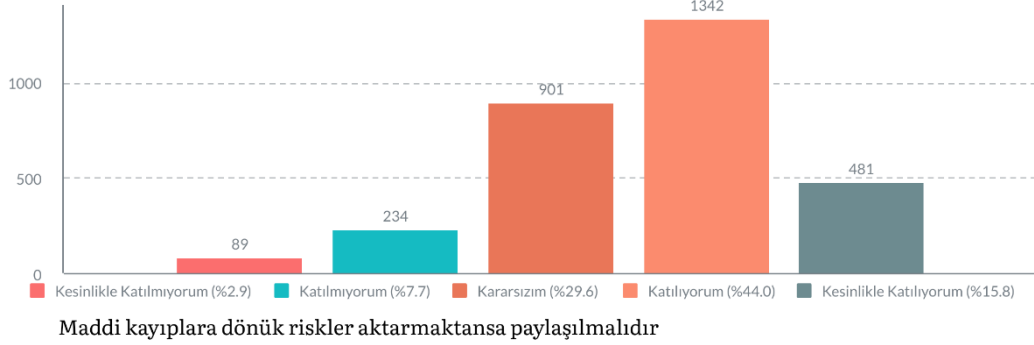
Katılım finansının garar ve meşru mallar konseptini merkeze alan yaklaşımının evrensel bir kabul olarak katılımcıların büyük çoğunlu tarafından paylaşıldığı görülmektedir. Bu anlamda sadece toplam %15 civarındaki katılımcıların beri kaldığı görülmektedir. Keza bu ilke tabanının anlaşılması ile ilgili ikrar da güçlüdür.

Önerme 21, Önerme 22

Bu başlıktaki bir diğer önemli bulgu ise risk transferi temelindeki güvence ve tazmin mekanizmalarına karşı katılımcıların toplam %60'nın yeterli bilgiye sahip olmasıdır. Da-

hası %30'luk kararsızlar üzerine yeterli farkındalık çalışmaları gerçekleştirildiğinde sadece %10'luk bir kesimin tehdit dili oluşturan mevcut risk transfer modellerini benimsediği görülmektedir. Keza katılım finansının sigortacılık dışındaki diğer segmentleri dikkate alındığında bulgular getiri garantili risk transfer modellerinin iğreti yapısını gözler önüne sermektedir.

Önerme 23

Genel olarak Türkiye’de toplumun faizsiz finansal bilgisi katılım finansının değişik segmentlerine ait iş modellerinin anlaşılması bakımından yeterlidir. Risk paylaşımı temelinde örgütlenen katılım finansı, kapitalist kar odaklı finansal aracılık uygulamaları karşısında mevcut düzenleme şartlarında getirilmiş yegane çözüm önerisidir. Katılım finans modelinin, bugün genel geçer kabul edilen finansal uygulamalar karşısındaki konumu kısa vadeden itibaren güçlenecektir. Terminoloji üzerine bindirilen faizsiz finansal okuryazarlık araştırmaları/ölçekleri karşısında katılım finansının fon toplama ve fon kullandırma ve diğer uygulama dinamiklerinin toplumda genel kabulünün teyidi bu araştırma ile test edilebilmiştir.

Türkiye’de toplumun finansal bilgisi katılım finansının değişik segmentlerine ait iş modellerinin anlaşılması bakımından yeterlidir. Risk paylaşımı temelinde örgütlenen katılım finansı kapitalist kar odaklı finansal aracılık uygulamaları karşısında mevcut düzenleme şartlarında getirilmiş yegane çözüm önerisidir. Katılım finans modelinin, bugün genel geçer kabul edilen finansal uygulamalar karşısındaki konumu kısa vadeden itibaren güçlenecektir. Terminoloji üzerine bindirilen faizsiz finansal okuryazarlık araştırmaları/ölçekleri karşısında katılım finansının fon toplama, fon kullandırma ve diğer uygulama dinamiklerinin toplumda genel kabulünün teyidi bu araştırma ile test edilebilmiştir.

5. FAİZSİZ FİNANS FARKINDALIĞI

Bu bölüm faizsiz finansal farkındalık ile ilgili önermeler içermektedir.

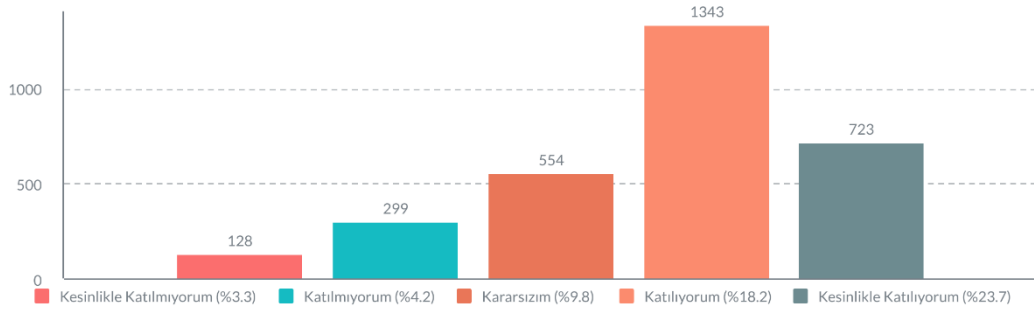
FARKINDALIK

Faizsiz finansın uygulamalarına dönük farkındalığın tespiti proje kapsamında yararlanılan ölçeğin dördüncü boyutu olarak görülmektedir. Genel kabul gören finansal okuryazarlık ölçeklerinin farkındalık boyutu bulunmamasına rağmen faizsiz finansal okuryazarlık ölçeği geliştirildiğinde dördüncü boyut olarak farkındalığın kritik bir yönü olduğu anlaşılmaktadır. Faiz konseptinin genel kabulü ve içselleştirilmiş olması finansal okuryazarlık ölçekleri bakımından farkındalık boyutunu bir ihtiyaç olmaktan çıkarmıştır denebilir.

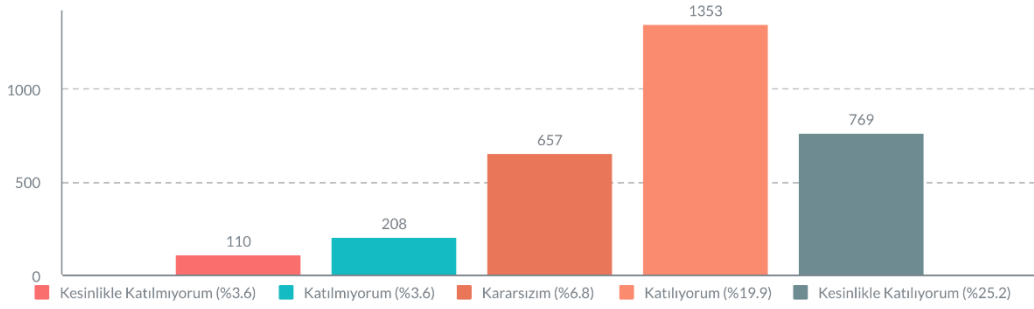
Faizsiz finansın uygulamalarına dönük farkındalığın tespiti proje kapsamında yararlanılan ölçeğin dördüncü boyutu olarak görülmektedir. Genel kabul gören finansal okuryazarlık ölçeklerinin farkındalık boyutu bulunmamasına rağmen faizsiz finansal okuryazarlık ölçeği geliştirildiğinde dördüncü boyut olarak farkındalığın kritik bir yönü olduğu anlaşılmaktadır. Faiz konseptinin genel kabulü ve içselleştirilmiş olması finansal okuryazarlık ölçekleri bakımından farkındalık boyutunu bir ihtiyaç olmaktan çıkarmıştır denebilir.

5.1. Tekafül ve Emeklilik

Katılım finansı ile ilgili okuryazarlık araştırmaları bakımındansa farkındalık özel bir öneme sahiptir. Farkındalık boyutunun ilk önermesi sigorta segmenti için belirleyici bir özellik arz eder. Bakiye iadesi argümanı ile tekafülün %73 seviyesinde bir kitlesi olduğu görülmektedir. Sadece toplam %8'lik grup sigortacılık anlamında bakiye iadesini ayırt edici görmemektedir.

Hasar oluşmaması durumunda ödediğim sigorta primini geri almak isterim

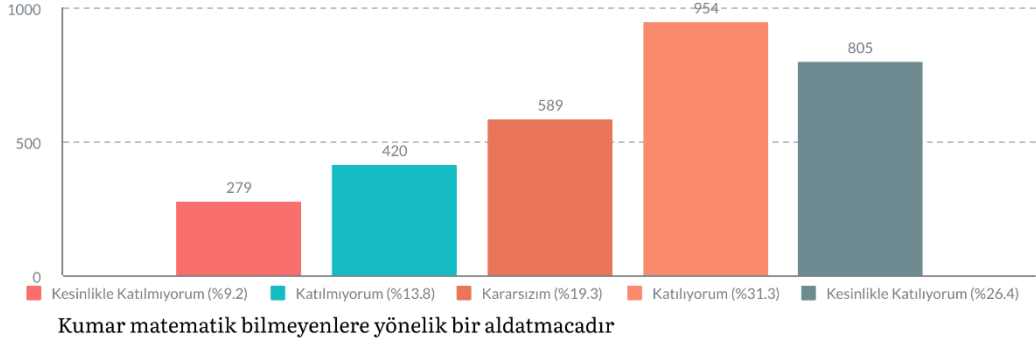
Finansal varlıklarımı faizsiz biçimde yönetebilirim

Önerme 24, Önerme 25

İslami fon yönetimi anlamında toplam %75'lik grup finansal varlıklarını faizsiz biçimde yönetebilecek farkındalığı bulunduğunu belirtmektedir. Keza finansal varlıkların faizli modellerle yönetilmesi finansal okuryazarlığın en alt seviyesi olarak görülebilir. Faizli model ve araçlarla fon yönetenlerin yastıkaltı fonlardan dahi gerideki bir finansal okuryazarlık kabiliyetleri bulunmaktadır. Hatta okuryazarlık problemleri nedeniyle garanti edilmiş faiz karşılığında risklerini transfer etmektedirler. Bu kesime faiz adeta lütuf olarak sunulmaktadır. Faiz tercihinde bulunanlara durumlarının izah edilmesi katılım finansı açısından önemlidir. Bulgular pay piyasasından risk paylaşım temelli modellerin geneline bir farkındalığı ortaya koyarken katılım bankacılığı anlamında bankaların uzmanlık ve stratejileri temelinde ortaya çıkardığı risk fonu arasında tercih yaparken dahi katılım fonu sahibi faiz konseptini içselleştirenlerin çok ötesinde bir finansal okuryazarlık kabiliyetine sahip olmak durumundadır.

5.2. Kumar

Katılımcılar risk paylaşımı dışındaki konseptlerin kumar nitelikli olduğu ile ilgili farkındalığa da sahiptir. Kumarın matematik bilgisi bulunmayanları manipüle eden bir alan açtığıyla ilgili katılımcıların toplam %58'i farkındalık sahibidir.

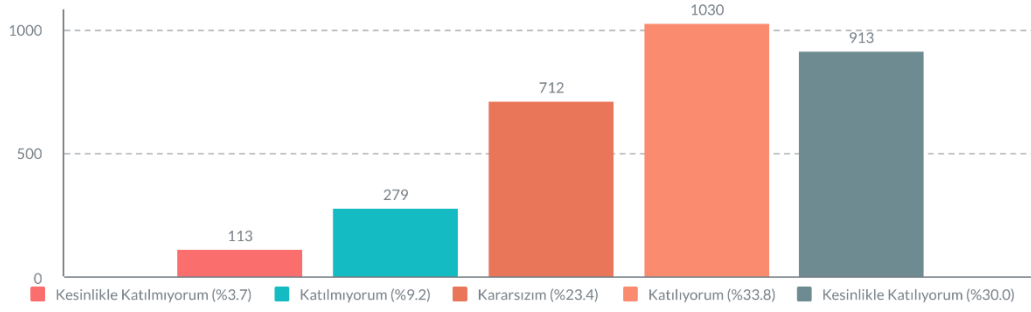

Önerme 26

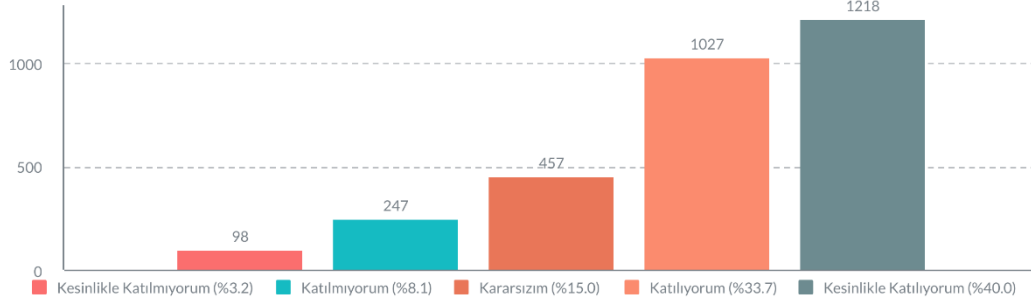
Kumardan bir beklentisi olabilecek grup ise %23 civarındadır. Kumar Türkiye’de yaygın bir alışkanlık olarak görülmektedir. Buna rağmen toplumun helal/haram muhasebesi ve hesapların ayrıştırılması kabiliyeti kumar alışkanlığının tek olumlu bir çıktısıdır. Kumar konsepti ile ilgili farkındalığın güçlendirilmesi gerekmektedir.

5.3. İktisadi Kavrayış

Faizin iktisadi sonuçları ile ilgili genel farkındalık toplam %64 seviyesindedir. Farkındalığın %23’lük kararsız kitle üzerinde özellikle güçlendirilmesi gerekmektedir. Toplam %12’lik grubun ise bu anlamda kapalı olduğu düşünülebilir. Faizin gelir dağılımı üzerindeki negatif etkisi üzerine ise %74’lük grup yeterli farkındalık geliştirmiştir. Farkındalığı geliştirilecek kararsızlar grubu ise %15 seviyesindedir.

Faizin iktisadi sonuçları olumsuzdur ve istenmez

Faiz gelir dağılımını bozmaktadır

Önerme 27

Bulgular, faizsiz finans farkındalığının yeterli ölçüde toplum nezdinde karşılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Kötü niyetli eleştiriler ve yetersiz saha çalışmaları nedeniyle bu farkındalığın katılım finansının değişik segmentlerindeki aktörleri ve uygulamaları ilişkisinin daha sistematik biçimde kurulması gerekmektedir. Gene bulgular, faizsiz finans farkındalığının en güçlü alanı olarak tekafülün ön plana çıkacağını göstermektedir.

Türkiye'de toplumun faizsiz finansal farkındalığı ile ilgili olarak bulgular, araştırma konusu farkındalığın yeterli ölçüde toplum nezdinde karşılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Kötü niyetli eleştiriler ve yetersiz saha çalışmaları nedeniyle bu farkındalığın katılım finansının değişik segmentlerindeki aktörleri ve uygulamaları ilişkisinin daha sistematik biçimde kurulması gerekmektedir. Gene bulgular, faizsiz finans farkındalığının en güçlü alanı olarak tekafülün ön plana çıkacağını göstermektedir.

6. POLİTİKA ÖNERİLERİ

Katılım finansının temel farklılık alanı fon toplama biçimidir. Bu sebeple pazar payı analizine toplanan fonlar perspektifinden yaklaşmak gerekir. Bu açıdan katılım finansının pazar payı genel kabulün ötesindedir. Fakat gene de katılım finansının mevcut pazar payı ile bu projedeki araştırmanın bulguları arasında bir açıklık olduğu ortadadır. Genel farkındalığın katılım finansının farklı segmentlerinin uygulama alanı bakımından yeterli olduğu görülmele beraber pazar payı bakımından mevcut farkındalığın katılım finansı ile ilişkilendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Politika önerileri projede tespit edilen İslami finansal okuryazarlığın ilke yapısı ve genel temayülleri üzerine farkındalığı güçlendirmeye dönük olarak literatür kaynakları ve uzman görüşleri aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu bakımdan politika önerileri eğitim, düzenleme, ar&ge olmak üzere 3 temel başlık altında toplanabilir.

Politika Önerisi	Bileşenleri	Uygulayıcı
Eğitim		
	Orta öğretim müfredatına temel düzey konuların dahil edilmesi	Milli Eğitim Bakanlığı
	Yüksek öğretim müfredatında ilgili derslerin (finansla giriş, finansal piyasalar kurumlar, bankacılık, sigortacılık, sermaye piyasası ve araçları) içeriğine konuların dahil edilmesi	YÖK ve Üniversiteler
	Sertifika programları geliştirilmesi	Üniversiteler, eğitim kurumları
	Kurumiçi eğitimler geliştirilmesi	Katılım finans kuruluşları, üniversiteler, eğitim kurumları
	Sivil toplum ile farkındalığı güçlendirecek çalışmalar yapılması	TKBB, iş örgütleri, sivil toplum kuruluşları
	Eğitim kampanyaları, paneller, çalıştaylar ile çevrenin genişletilmesi	Üniversiteler, bakanlıklar, belediyeler
Düzenleme		
	Düzenleme altyapısının bütünleştirilmesi	BDDK, SPK, SDDK, TC Finans Ofisi
	Alt düzenlemelerin tamamlanması	BDDK, SPK, SDDK, TC Finans Ofisi
	Raporlama standartlarında farklılaşmalar	KGK
AR&GE		
	Ürün geliştirme	Katılım finans kuruluşları
	Tekafülün tutundurmada kullanımı	Tekafül şirketleri, katılım finans kuruluşları
	Teknoloji imkan ve kanallarının etkin kullanımı	Katılım finans kuruluşları

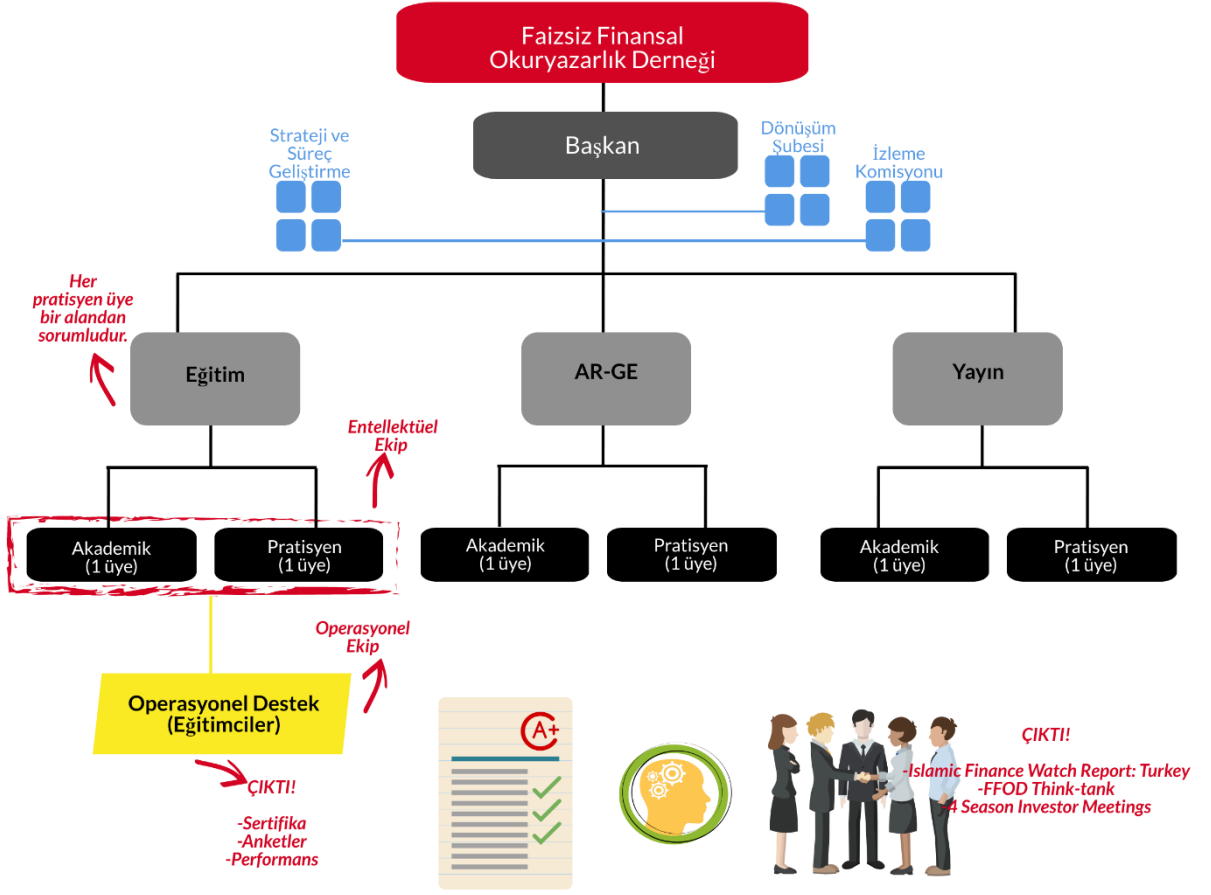
Bunun yanında projenin devamı niteliğindeki bir özel öneriye de yer verilmiştir ki asıl ihtiyacı gidermeye dönük çalışmalar ve diğer politika önerileri bu öneri altında çözümlenebilir.

6.1. Proje Özel Önerisi

Üzerinde durulması gereken diğer bir politika önerisi olarak kısa vadede **Faizsiz Finansal Okuryazarlık Merkezi**'nin ihdası ve bunun konu etrafındaki çalışmaları koordineli biçimde izlemeye derhal başlaması yanında **Faizsiz Finansal Okuryazarlık Derneği**'nin kuruluş çalışmalarını gerçekleştirmesidir. Merkez, öncü çalışmaları yapmak üzere TKBB uhdesinde ihdas edilebilir.

Faizsiz Finansal Okuryazarlık Derneği, Türkiye ve etki bölgesinde katılım finansına dönük farkındalığın güçlendirilmesi amacıyla faaliyet yürütür. Derneğin organları arasında araştırma, yayın, eğitim ve hem reel sektör kurumlarına hem de finans kuruluşlarına hizmet vermek üzere **Faizsiz Finans Dönüşüm Şubesi** bulunur. Bu şube doğru tasarlandığında bir kredibilite ölçüsü ve faizsiz eko-sistemin merkez aktörlerinden birisini oluşturabilir.

Diğer bileşenler süreç geliştirme ve strateji departmanı ile izleme komisyonundan ibarettir. İdari yapısı ise mevcut örnekler üzerinden kurgulanabilir. Derneğin rapor ve çıktılarının uluslararası kamuoyu için de referans oluşturması beklenir. Muhtemel bir yapı örneği aşağıda sunulmuştur.

Sonuç

Faiz ve pratik sonuçları bakımından faiz etkisi üreten faaliyetler haram ilan edildiğinden bu yana İslami finansal okuryazarlık bir ödev olarak ortaya çıkmıştır. Bu ödev son dönemde yüklenilmeye çalışılmış fakat kurumsallaşmış gayretler şimdiye değin gerçekleşmemiştir. Projenin bu bakımdan özel bir konumu vardır.

Faizsiz finansal okuryazarlık çalışmalarının finansal okuryazarlığın genel konvansiyonel yapısı içinde takip ediliyor olması dahi bugüne kadar sorgulanmamıştır. Finansal okuryazarlık başlı başına faiz konsepti öğretisi olarak sunulurken İslami finans kavramlarının kullanılması ve kurumlarının angaje edilmesi manidardır.

Faizsiz finansal okuryazarlık dar anlamda kullanılan bir kavram olarak da görülmektedir. Katılım finansı pay piyasasından, katılım bankacılığı, tekafül, girişim sermayesine kadar çok geniş bir yelpazedeki araç ve aracılık türlerini kapsamaktadır. Ortak girişim, sukuk gibi uygulamalarla kendisini bu anlamda yeterince ifade etmiş olduğu düşünülebilir. Kısaca risk paylaşım temelindeki tüm faizsiz modeller uygulama detayları ile faizsiz finans ilkeleri uyumlaştırıldığında katılım finansının çerçevesi içindedir.

Projenin bulguları dört boyut altında toplanmıştır. Bunlar faizsiz finansal tutum, faizsiz finansal davranış, faizsiz finans bilgisi ve faizsiz finansal farkındalık başlıklarında özetlenmiştir. Toplam 3 bin 47 katılımcının cevapladığı anket dijital platform üzerinden sunulmuştur. Genel olarak farklı boyutlardaki bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- i* Türkiye’de toplumun finansal tutumunun faizsiz finans ilkeleri etrafında biçimlendiği görülmektedir. İslam’ın sosyal yaklaşımını kapitalist düzenleme yapısı ve yıkıcı paradigma geçişine rağmen korumayı sürdürüyor olması İslami finans merkezi olma yolunda Türkiye’nin en güçlü argümanlarından birisidir. Borçla gelir ilişkisi kurmanın toplumun sivil yaklaşımından uzak olduğu açıkça anlaşılabilir. Dayanışma ve risk paylaşımı olgusunun toplum içinde çok güçlü olduğu görülmektedir.
- ii* Türkiye’de toplumun faizsiz finansal davranışı üzerine incelenen örneklem üzerinden ulaşılan bulgular, katılım finansının tüm segmentlerini ilgilendirecek şekilde toplumun faizsiz finansal davranışının ilkesel olarak güçlü olduğu ve fakat faiz konsepti üzerindeki yaklaşımın, “faiz oranının” aldığı değere göre yeri geldiğinde fon arz eden ve özellikle fon talep edenler nezdinde bir çözümlenme yaşayabileceğine dair güçlü işaretler vermektedir.
- iii* Türkiye’de toplumun finansal bilgisi katılım finansının değişik segmentlerine ait iş modellerinin anlaşılması bakımından yeterlidir. Risk paylaşımı temelinde örgütlenen katılım finansı kapitalist kar odaklı finansal aracılık uygulamaları karşısında mevcut

düzenleme şartlarında getirilmiş yegane çözüm önerisidir. Katılım finans modelinin, bugün genel geçer kabul edilen finansal uygulamalar karşısındaki konumu kısa vadede itibaren güçlenecektir. Terminoloji üzerine bindirilen faizsiz finansal okuryazarlık araştırmaları/ölçekleri karşısında katılım finansının fon toplama, fon kullandırma ve diğer uygulama dinamiklerinin toplumda genel kabulünün teyidi bu araştırma ile test edilebilmiştir.

- iv* Türkiye’de toplumun faizsiz finansal farkındalığı ile ilgili olarak bulgular, araştırma konusu farkındalığın yeterli ölçüde toplum nezdinde karşılığı olduğunu ortaya koymaktadır. Kötü niyetli eleştiriler ve yetersiz saha çalışmaları nedeniyle bu farkındalığın katılım finansının değişik segmentlerindeki aktörleri ve uygulamaları ilişkisinin daha sistematik biçimde kurulması gerekmektedir. Gene bulgular, faizsiz finans farkındalığının en güçlü alanı olarak tekafülün ön plana çıkacağını göstermektedir.

Genel olarak bulgular, dört boyutun her birisi için İslami finansın yaygınlaştırılması adına yeterli zemin bulunduğunu göstermiştir. Buna rağmen pazar payı üzerinden veriler yorumlandığında toplumun mevcut faizsizlik yaklaşımının katılım finansının güncel uygulamaları ile örtüştürülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Analiz, sloganik bir ifade ile toplumun geneli için “faizsiz finansçıyız haberimiz yok” zaviyesinden tartışılabilecekse de “faizsiz finansçıyız haberdar edilmiyoruz” şeklinde yorumlanması daha uygun olacaktır.

Tespit edilen bu problemi aşmak üzere tamamı farkındalığı farklı yönleriyle besleyecek politika önerilerine yer verilmiştir. Aynı zamanda faizsiz finansal okuryazarlık politikalarının ve çalışmalarının tek elden ve koordineli biçimde yürütülmesini sağlamak, bu alanda strateji ve hedef geliştirmek ve çıktılarını takip etmek üzere Faizsiz Finansal Okuryazarlık Derneği kurulması ve bunun ön çalışmalarının usulü ile kurumsal modeline yer verilmiştir.

İnsanlığın yüksek refahını sağlamak için bu alanda yapılması gereken çalışmalar sorumluluk olarak ortada durmaktadır. Bu sorumluluğun bir ödev bilinciyle yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu ilk raporun devam eden senelerde göstereceği olumlu yahut olumsuz değişiklikler de böylece performans göstergelerinden birisini oluşturacaktır.

Toplumun faizsiz finans ilke ve konsepti ile etkilişimini güçlendirmek ve bu alanda veri oluşturmak üzere proje çalışmalarımızı ilgililerin dikkatine sunarız.

Bibliyografya

- Abdullah, A. A., Sidek, R., & Adnan, A. A. (2012). Perception of non-Muslims customers towards Islamic banks in Malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, 3(11).
- Abdullah, M. A., & Chong, R. (2014). Financial Literacy: An Exploratory Review of the Literature and Future Research. *Journal of Emerging Economies & Islamic Research*, 2(3).
- Abdullah, M. A., & Anderson, A. (2015). Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies & Islamic Research*, 3(2).
- Abdullah, M. A., Sabar, S., & Abu, F. (2017). Factors determining Islamic financial literacy among undergraduates. *Journal of emerging economies and Islamic research*, 5(2).
- Antara, P. M., Musa, R., & Hassan, F. (2016). Bridging Islamic financial literacy and halal literacy: the way forward in halal ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202.
- COMCEC, (2015). Enhancing Financial Literacy And Capacity Building On Islamic Financial Instruments.
- Dinc, Y., Rashed, S.M.J., Çetin, M., Bulut, M., (2020). Islamic Financial Literacy Scale: an Amendment in the Sphere of Contemporary Financial Literacy. *Yayınlanmamış Makale*.
- Er, B., & Mutlu, M. (2017). Financial inclusion and Islamic finance: A survey of Islamic financial literacy index. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 3(2).
- Fada, K. A., & Wabekwa, B. (2012). People's perception towards Islamic banking: a field work study in Gombe Local Government Area, Nigeria. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 2(7), 121-131.
- Hidajat, T., & Hamdani, M. (2015). Developing Islamic Financial Literacy Index: A Conceptual Paper. In *The Global Advanced Research Conference on Management and Business Studies*.
- Mehmood, B., Aftab, R., Siddique, M. S., & Ameen, Y. (2017). Role of Islamic Financial Literacy in the Adoption of Islamic Banking Services: An Empirical Evidence from Lahore, Pakistan.
- Zaman, Z., Mehmood, B., Aftab R., Siddique, MS, & Ameen, Y.(2017). Role of Islamic Financial Literacy in the Adoption of Islamic Banking Services: An Empirical Evidence from Lahore, Pakistan. *Journal of Islamic Business and Management*, 7(2), 230-247.
- Nawi, F. A. M., Daud, W. M. N. W., Ghazali, P. L., Yazid, A. S., & Shamsuddin, Z. (2018). Islamic Financial Literacy: A Conceptualization and Proposed Measurement. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(12), 629–641.
- OECD INFE (2011) *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy*. Paris: OECD
- Rahim, S. H. A., Rashid, R. A., & Hamed, A. B. (2016). Factor analysis of Islamic financial literacy and its determinants: a pilot study. *The European Proceedings of Social Behavioral Sciences*, 413-418.
- Rahim, S. H. A., Rashid, R. A., & Hamed, A. B. (2016). Islamic financial literacy and its determinants among university students: An exploratory factor analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7S), 32-35.
- Sardiana, A. (2016). The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences. *Etikonomi*, 15(1), 43-62.

Ek-1 Şehir Bazında Katılımcı Sayıları

Şehir	Gözlem Sayısı	Gözlem Oranı
Adana (A2)	61	0,69%
Adıyaman (A3)	57	0,65%
Afyonkarahisar (A4)	62	0,70%
Ağrı (A5)	2	0,02%
Aksaray (A6)	2	0,02%
Amasya (A7)	31	0,35%
Ankara (A8)	41	0,47%
Antalya (A9)	4	0,05%
Ardahan (A10)	0	0,00%
Artvin (A11)	64	0,73%
Aydın (A12)	28	0,32%
Balıkesir (A13)	39	0,44%
Bartın (A14)	0	0,00%
Batman (A15)	64	0,73%
Bayburt (A16)	46	0,52%
Bilecik (A17)	53	0,60%
Bingöl (A18)	70	0,79%
Bitlis (A19)	57	0,65%
Bolu (A20)	53	0,60%
Burdur (A21)	1	0,01%
Bursa (A22)	113	1,28%
Çanakkale (A23)	55	0,62%
Çankırı (A24)	54	0,61%
Çorum (A25)	30	0,34%
Denizli (A26)	58	0,66%
Diyarbakır (A27)	67	0,76%
Düzce (A28)	53	0,60%
Edirne (A29)	2	0,02%
Elazığ (A30)	54	0,61%
Erzincan (A31)	0	0,00%
Erzurum (A32)	4	0,05%
Eskişehir (A33)	15	0,17%
Gaziantep (A34)	66	0,75%
Giresun (A35)	50	0,57%
Gümüşhane (A36)	1	0,01%
Hakkâri (A37)	0	0,00%
Hatay (A38)	28	0,32%
İğdır (A39)	3	0,03%
İsparta (A40)	1	0,01%
İstanbul (A41)	167	1,90%
İzmir (A42)	71	0,81%
Kahramanmaraş (A43)	1	0,01%
Karabük (A44)	53	0,60%
Karaman (A45)	1	0,01%

Kars (A46)	0	0,00%
Kastamonu (A47)	51	0,58%
Kayseri (A48)	50	0,57%
Kilis (A49)	1	0,01%
Kırıkkale (A50)	68	0,77%
Kırklareli (A51)	4	0,05%
Kırşehir (A52)	64	0,73%
Kocaeli (A53)	83	0,94%
Konya (A54)	100	1,14%
Kütahya (A55)	25	0,28%
Malatya (A56)	79	0,90%
Manisa (A57)	33	0,37%
Mardin (A58)	51	0,58%
Mersin (A59)	2	0,02%
Muğla (A60)	1	0,01%
Muş (A61)	1	0,01%
Nevşehir (A62)	10	0,11%
Niğde (A63)	1	0,01%
Ordu (A64)	65	0,74%
Osmaniye (A65)	1	0,01%
Rize (A66)	54	0,61%
Sakarya (A67)	62	0,70%
Samsun (A68)	54	0,61%
Şanlıurfa (A69)	61	0,69%
Siirt (A70)	0	0,00%
Sinop (A71)	62	0,70%
Sivas (A72)	0	0,00%
Şırnak (A73)	3	0,03%
Tekirdağ (A74)	56	0,64%
Tokat (A75)	32	0,36%
Trabzon (A76)	92	1,04%
Tunceli (A77)	0	0,00%
Uşak (A78)	0	0,00%
Van (A79)	66	0,75%
Yalova (A80)	2	0,02%
Yozgat (A81)	106	1,20%
Zonguldak (A82)	90	1,02%
Yanıt yok	133	1,51%
Anketi tamamlamayanlar	5562	63,15%
Toplam	8807	100%

Ek-2 Katkı Verenler

Burak **ABA** Seher Nur **AĞAÇ** İlknur **AKKOÇ** Afra **AKTAŞ** Yusuf Ebrar **AL** Fulya **AS-LANER** Burcu **AYAYDIN** Sahibe **AYDIN** Sevda **AYDINALP** Ülkü **AYDINER** Ayşe **AZİZİ** Ahmed **BARIŞ** Esra **BİLGİN** Derya **BOZKURT** Dursun **CELEPCİ** Semih **ÇALIK** Muhammed Yusuf **ÇALIŞAN** Burak **ÇAPOĞLU** Enes **DEĞİRMENCİ** Esin **ESER** Sezer **FİDAN-VERDİ** Ömer Faruk **GÖRÜM** Mehmet Akif **GÜVEN** Dicle **HAMAMCIOĞLU** Rumeysa **HASANUSTA** Filsan Omar **HASSAN** Abdırâhım **HERSİ** Şahin **İNAN** Zeynep **İNCE** Muhammed **KABAK** Elifnur **KAHRİMAN** Rumeysa **KANLI** Ömer **KARTOĞLU** Eyüp **KESKİN** Mehmed Aykut **KIRICI** Hacer Nur **KORKMAZ** Muhammet Bahadır **KÜÇÜKYURT** Sadıg **MANAFLI** Muhammed Malik **OKUYUCU** Mustafa Talip **ÖZDAMAR** Mihriban **ÖZGEN** Ahmet **SAGER** İbrahim Rıdvan **SARİ** Hülya **SAVCI** Zakarya Noman Abdo Alı **SHALAN** Abdullah **SOLAK** Merve **SOYLU** Bahar **ŞAHİN** Beyza Nur **TAŞKALE** Etem **TOPAL** Selinay **TURAN** Şule **TÜRKSOY** Ömer **YELKANAT** Recep Ali **YEŞİL** Furkan **YILDIZ** Ahmet Burak **YILMAZ** Esra **YÜKSEL**

ISBN: 978-605-242-805-4

9 786052 428054

BETA

www.betayayincilik.com